

ANAYASA MAHKEMESİ VE YARGITAY KARARLARI ÇERÇEVESİNDE EVLİ KADININ SOYADI

Yrd. Doç. Dr. Özge ERBEK ODABAŞI*

Öz

Evli kadının soyadı meselesi, gerek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde, gerekse Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay kararlarında yoğun hukuki tartışmaların olduğu konulardan biridir. Evli kadının soyadını düzenleyen TMK m. 187 uyarınca, kadın evlendikten sonra eşinin soyadını taşımak zorundadır, bu hüküm kadına sadece bekârlık soyadını kullanma/taşımaya imkânı vermemektedir. Hükmün Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülerek iptali istenmiş, ancak Anayasa Mahkemesi iptal istemlerini reddetmiştir. Bununla birlikte, evli kadınların sadece bekârlık soyadlarını kullanmayı talep ederek yaptıkları bireysel başvuruları kabul etmiş, bu uygulamanın Anayasa'nın 17. maddesinde düzenlenen manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkını ihlal ettiği sonucuna varmıştır. Yargıtay'ın bu konudaki kararları da zaman içinde değişiklik göstermiştir, önceden bu talepleri kesin biçimde reddederken, bir süredir kabul etmektedir. Çalışmamızın amacı, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay kararları çerçevesinde evli kadının soyadı konusunu değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler

Evli kadının soyadı, Kadın-Erkek Eşitliği, Türk Medeni Kanunu, Anayasa, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Yargı Kararları

---

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (e-posta: erbek.ozge@gmail.com) (Makale Gönderim Tarihleri: 18.09.2017-18.09.2017/Makale Kabul Tarihleri: 04.10.2017-19.09.2017)

THE SURNAME OF MARRIED WOMEN WITHIN THE FRAMEWORK OF THE CONSTITUTIONAL COURT AND SUPREME COURT DECISIONS

Abstract

The problem of married womens' surname has been one of the issues of intensive discussions in both The European Court of Human Rights Jurisprudence and Constitutional Court, Supreme Court decisions. According to the Turkish Civil Code, article 187, which regulates the surname of the married woman, indicates that woman should use her husband's last name after being married. This article does not give her any right to use her bachelor's surname only. This regulation was requested to cancel, claiming that it was contradicted to the constitution, but the Constitutional Court refused to cancel this request. On the other hand, The Constitutional Court accepted individual applications made by married women in order to use exclusively their bachelor's surname and also, It concluded that the mentioned practice violated the right to protect and improve the moral existence which is arranged in Article 17 of the Constitution. The decisions of the Supreme Court has changed during time, previously It was refusing these kind of requests absolutely, however It is accepting them in recent years. The aim of our article is to evaluate the issue of the surname of married woman within the framework of the constitutional court and supreme court decisions.

Keywords

The surname of married woman, The equality of woman and man, Turkish Civil Code, Constitution, Turkish Constitutional Court, Turkish Supreme Court, Turkish Jurisprudence

GİRİŞ

Evli kadının soyadı hukuk öğretisinde yoğun tartışmaların olduğu bir konudur. Bu konuda tezler¹ yazılmış olduğu gibi, evli kadının soyadı pek çok makalede de² incelenmiştir. Ne var ki, hâlâ tam anlamıyla çözülebilmemiş değildir³. Biz çalışmamızda, evli kadının soyadı meselesini Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay kararları ışığında değerlendireceğiz.

Anayasa Mahkemesi somut norm denetimi yoluyla önüne gelen mülga 743 sayılı 4248 sayılı Kanunla değişik TMK m. 153 ve aynı hükmü içeren TMK m. 187'yi, eşitlik ilkesine aykırı bulmamıştır. İlk karar 29.09.1998'de verilmiş, 15.11.2002 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. İkinci karar ise, 10.03.2011'de verilmiş, 21.10.2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu iki karar arasında geçen zaman içinde, 16.11.2004'de Türkiye bu hükümden dolayı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nde mahkûm olmuştur⁴. Anayasa Mahkemesi Ünal-Tekeli kararına rağmen ilgili hükmün eşitlik ilkesini ihlal etmediğine karar vermiştir. Ancak, iptal taleplerini kabul etmediği halde, kendisine bireysel başvuru yoluyla gelen, evli kadınların sadece bekârlık soyadlarını kullanmalarına ilişkin taleplerini kabul etmiştir (Sevim Akat Eşki, Gülsim Genç, Neşe Aslanbay Akbıyık kararları). Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru üzerine verdiği ilk kararı **19.12.2013** tarihlidir⁵.

¹ Bkz. **Moroğlu**, N.: Kadının Soyadı, İstanbul, 1999, s. 1 vd.; **Abik**, Y.: Kadının Soyadı ve Buna Bağlı Olarak Çocuğun Soyadı, Ankara, 2005, s. 23 vd.

² Makalelere yeri geldikçe yollama yapılacaktır.

³ Kılıçoğlu'nun 2000 yılında Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmış olduğu makalenin başlığı "Kadının Soyadı Çilesi"dir. O zamandan, bu zamana da sorun hâlâ kesin bir çözüme kavuşmamıştır. Bkz. **Kılıçoğlu**, A.: Kadının Soyadı Çilesi, Cumhuriyet Gazetesi, 25.10.2000, s. 2.

⁴ ÜNAL-TEKELİ kararı için bkz. [http://hudoc.echr.coe.int/tur#{"fulltext":\["CASE OF ÜNAL TEKELİ v. TURKEY - \[Turkish Translation\] by the Turkish Ministry of Justice\""},\"documentcollectionid2\":\[\"GRANDCHAMBER\",\"CHAMBER\"\],\"itemid\":\[\"001-158595\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/tur#{).

⁵ Sevim Akat Eşki (Başvuru numarası: 2013/2187). <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/68aa4186-521f-4bf9-9c03-f0e0bbf55a88?highlightText=kad%C4%B1n%C4%B1n%20soyad%C4%B1&wordsOnly=False> Erişim tarihi: 16.11.2016.

Öte yandan, kendisine gelen bu yöndeki talepleri sürekli biçimde reddeden Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin **21.02.2013** tarihli bozma kararını⁶, yerel mahkemenin direnme kararı üzerine inceleyen Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (YHGK), 2014/2-889 E., 2015/2011 K. ve **30.09.2015** tarihli kararında, Anayasa m. 90/5 hükmünü uygulamak suretiyle direnme kararını onanmıştır. Bu karar, deyim yerindeyse bir milat niteliğindedir. Bu olay bakımından, davacının Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yoluna gitmesine de gerek kalmamıştır. Bununla birlikte, YHGK kararı, bir içtihadı birleştirme kararı değildir; dolayısıyla Hukuk Genel Kurulu'nun kendisi için dahi bağlayıcılığı yoktur, nitekim Hukuk Genel Kurulu'nun zaman içerisinde içtihatlarını değiştirdiği de vakidir⁷. Öte yandan, bu karardan sonra, Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin talepleri kabul eden yerel mahkeme kararlarının bozulması yönünde verdiği kararları mevcuttur⁸.

I. SOYADI KAVRAMI

1. Tanımı ve Hukuki Niteliği

Kişinin adı, kişiyi toplum içindeki öteki kişilerden ayırt etmeye yarayan hukuki bir araç, bir belirtidir. Bir kişinin kimliğini tayinde ilk başvurulacak unsur onun adıdır. Ad ayırt edici niteliği olan kelime veya kelime grubundan oluşur. Ad üzerindeki hak, kişilik hakkıdır, ad kişiliğin ayrılmaz bir parçasıdır. Bir başka ifadeyle, kişilik hakkı bağlamında korunan değerlerden biri de addır. Önemine binaen, TMK m. 24 vd. hükümlerinden ayrı olarak, TMK

⁶ 2. HD, 2012/2319 E., 2013/4523 K., 21.02.2013 T. <http://www.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 06.09.2017.

⁷ Örneğin, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, aile konutuna ilişkin 2006/2-591 E., 2006/624 K. ve 04.10.2006 tarihli kararında, tasarruf yetkisi kısıtlamasına ilişkin şerhi kurucu kabul edip şerh söz konusu olmaksızın diğer eşin rızasını almadan işlem yapan malik eşin muhatabını korumuştur. Buna karşılık, 2013/2-2306 E., 2015/1356 K. ve 15.05.2015 tarihli kararında ise, bu görüşünden dönmüş, aile konutu üzerinde malik olmayan eşin rızası alınmaksızın ipotek tesisinde, rıza yokluğundan mütevellit işlemin geçersiz olduğu, dolayısıyla ipoteğin kaldırılması gerektiği sonucuna varmıştır. <http://kazanci.com.tr/> Erişim tarihi: 05.09.2017.

⁸ 2. HD, 2015/20698 E., 2016/3466 K., 25.02.2016 T.; 2. HD, 2016/795 E., 2016/8755 K., 28.04.2016 T. <http://www.yargitay.gov.tr/>. Bu kararlarda, yerel mahkemenin kararları usulden bozulmuştur. Bkz. Aşa. III. 3.

m. 26'da ayrıca düzenlenmiştir. Ancak böyle olmasaydı da, kişilik hakkına dâhil olduğundan, kişiliği koruyan hükümler çerçevesinde yine de korunurdu⁹.

Taşınması zorunlu olan adlar öz ad ve soyadıdır. Öz ad, aynı soyadını taşıyan kişileri birbirinden ayırt etmeye yarayan addır. Bir ya da birden çok kelimededen oluşabilir. Soyadı ise, ayrı ayrı ailelerden gelen kişileri birbirinden ayırmaya yarayan nesilden nesile intikal eden addır. Bir kişinin bir aileye/soya bağlılığını ifade eden adıdır. 1934 tarihli 2525 sayılı Soyadı Kanunu'na kadar Türkiye'de soyadı taşımak ve kullanmak zorunluluğu yoktu; fakat birçok ailede birer "aile adı" vardı ve bu teamül çok eski tarihlere uzanıyordu. Soyadı Kanununun 1. maddesiyle, her Türkün öz adından başka bir soyadı taşınması da zorunlu kılınmıştır. 2. maddeye göre de, söyleyişte, yazışta ve imzada öz ad önde, soyadı sonda kullanılır¹⁰.

Mülga 743 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda "aile ismi" kavramı da yer alırken¹¹, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda "soyadı" ifadesi kullanılmaktadır, ancak "ailenin soyadı" kavramına da, soyadının kazanılmasında değineceğimiz üzere, yer verilmektedir.

2. Genel Olarak Soyadının Kazanılması

a. Doğumla Soyadının Kazanılması

Soyadının kazanılması esas itibariyle *doğumla* gerçekleşir. TMK m. 321'e göre, *çocuk ana ve baba evli ise ailenin soyadını taşır*. TMK m.

⁹ Zevkliler, A./Acabey, M. B./Gökyayla, K. E.: Zevkliler Medeni Hukuk, Ankara, 1999, s. 414-415; Oğuzman, K./Seliçi, Ö./Oktay-Özdemir, S.: Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), İstanbul, 2015, s. 106; Dural, M./Öğüz, T.: Türk Özel Hukuku, C. II, Kişiler Hukuku, İstanbul, 2012, s. 165; Akipek, J./Akıntürk, T./Ateş Karaman, D.: Türk Medeni Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, İstanbul, 2012, s. 432-433; Kılıçoğlu, A.: Medeni Hukuk (Medeni), Ankara, 2016, s. 451-453; Moroğlu, s. 15 vd.; Abik, s. 32 vd.

¹⁰ Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 416 vd.; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 107-108; Dural/Öğüz, s. 165-166; Kılıçoğlu, Medeni, s. 453-454; Helvacı, S./Erlüle, F.: Medeni Hukuk, İstanbul, 2016, s. 93; Moroğlu, s. 15 vd.; Abik, s. 32 vd.

¹¹ Örneğin evli kadının soyadını düzenleyen m. 153, 4248 sayılı Kanun'la değişmeden önce, "Karı, kocasının aile ismini taşır" hükmünü içermekteydi. Bundan başka, örnek olarak m. 126'da, m. 311'de aile ismi kavramı kullanılmaktaydı.

187'ye göre de evlenmeyle kadın kocasının soyadını aldığı için, aile soyadı kocanın soyadıdır. Dolayısıyla evlilik içinde doğan çocuk babanın soyadını alır. Bununla birlikte, ilgili hükmün TMK m. 285 ile birlikte yorumlanması gereklidir. **Babalık Karinesi** kenar başlıklı TMK m. 285 “*Evlilik devam ederken veya evliliğin sona ermesinden başlayarak üçyüz gün içinde doğan çocuğun babası kocadır. (2) Bu süre geçtikten sonra doğan çocuğun kocaya bağlanması, ananın evlilik sırasında gebe kaldığının ispatıyla mümkündür. (3) Kocanın gaipliğine karar verilmesi hâlinde üçyüz günlük süre, ölüm tehlikesi veya son haber tarihinden işlemeye başlar*” hükmünü içermektedir. Dolayısıyla sadece evlilik içinde doğan çocuk değil, evlilik sona erdikten sonra 300 gün içinde doğan çocuk, gaiplik halinde ölüm tehlikesi veya son haber alma tarihinden itibaren 300 gün içinde doğan çocuk da babanın soyadını taşır. Ayrıca evlilik sona erdikten itibaren 300 günden de sonra doğan çocuk, ananın evlilik sırasında gebe kaldığı ispatlanırsa yine babanın soyadını taşır¹².

Bundan başka, ana ve babası sonradan evlenen çocuklar da, TMK m. 292'ye göre, aile soyadını yani babanın soyadını taşırlar. TMK m. 292 “*Evlilik dışında doğan çocuk, ana ve babasının birbiriyle evlenmesi hâlinde kendiliğinden evlilik içinde doğan çocuklara ilişkin hükümlere tâbi olur*” hükmünü içermektedir¹³.

Anne ve babası evli olmayan çocukların durumuna gelince, burada baba ile çocuk arasında soybağının kurulmuş olup olmamasına göre değerlendirme yapmak gerekmektedir. TMK m. 321'in Anayasa Mahkemesinin iptal kararı¹⁴ndan önceki düzenlemesi şu şekildeydi: “*Çocuk, ana ve baba evli ise ailenin; evli değilse ananın soyadını taşır. Ancak, ana önceki evlili-*

¹² Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 109-110; Dural/Öğüz, s. 169; Öztan, B.: Aile Hukuku, Ankara, 2015, s. 1010; Dural, M./Öğüz, T./Gümüş, M. A.: Türk Özel Hukuku, C. III, Aile Hukuku, İstanbul, 2016, s. 332-333.

¹³ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 109; Öztan, s. 1011; Dural/Öğüz, s. 169; Dural/Öğüz /Gümüş, s. 333.

¹⁴ 2005/114 E., 2009/105 K., 02.07.2006 T.'li Anayasa Mahkemesi (AYM) Kararı için bkz. R.G. T. 07.10.2009, S. 27369. Bu kararın değerlendirilmesine ilişkin bkz. Akkayan-Yıldırım, A.: Evlilik Dışı Çocuğun Soyadı ve 02.07.2009 Tarih 2005/114 E. 2009/105 K. Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararının Bu Bağlamda Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Rona SEROZAN'a Armağan, C. I, İstanbul, 2010, s. 69-89.

ğinden dolayı çifte soyadı taşıyorsa çocuk onun bekârlık soyadını taşır”. Bu maddenin gerekçesinde de “...Maddeye göre çocuk, ana ve baba birbirleriyle evli ise ailenin, birbirleriyle evli değilse yani çocuk yasal olmayan bir birleşme sonucunda dünyaya gelmişse ananın soyadını taşır. Baba ile çocuk arasında tanıma ve babalık hükmü ile soybağı kurulduğu hâlde dahi çocuk ananın soyadını alacaktır...” ifadesi yer almaktadır. Anılan madde de, gerekçeye uygun bir biçimde geniş yorumlanmıştır¹⁵. İptal kararından önce, bu madde ile birlikte öncelikle 1587 sayılı Nüfus Kanunu, 2006 yılından itibaren de 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu aynı zamanda yürürlükte kalmıştır (5490 sayılı Kanun halen yürürlükte). Mülga Kanununun 20/4 ve 20/5 hükmü şu şekildeydi: “...Evlilik dışında doğmuş çocuk, anasının aile kütüğüne ananın soyadı ve onun bildireceği baba adı ile yazılır. (5)Ancak; bunların nesebi düzeltilmiş veya tanındıklarında babaları hanesine baba adı ve soyadı ve analarına izafetle naklen kaydolunurlar”. Bu kanun 29.04.2006 tarihinde yürürlükten kalkmış, yerini alan 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununda da konu tanıma işlemi kenar başlıklı 28. maddede düzenlenmiştir. Buna göre, “(1) Tanıma; babanın yazılı başvurusu üzerine mahkemede yapılmışsa mahkeme tarafından, notere başvurusu üzerine düzenlenen senetle yapılmışsa noter tarafından tanımanın yapıldığı tarihten itibaren on gün içinde nüfus müdürlüğüne bildirilir. (2) Tanımanın babanın vasiyetnamesindeki beyanla yapılması durumunda nüfus müdürlüğüne bildiririm, vasiyetnameyi açan hâkim tarafından yapılır. (3) Nüfus memuruna yapılan tanıma beyanı ise doğrudan aile kütüklerine tescil edilir. (4) **Tanınan çocuklar babalarının hanesine baba adı ve soyadı ile analarının kimlik ve kayıtlı olduğu yer bilgileri belirtilmek suretiyle tescil edilir.** (5) Yurt dışında yapılan tanıma işlemlerine ait bildirimler dış temsilciliklere veya Türkçeye tercüme edilip, onaylanmış olmak kaydıyla yurt içinde nüfus müdürlüklerine yapılabilir”. Görüldüğü gibi, Kanun koyucu, olanağı olmasına rağmen, Nüfus Hizmetleri Kanununda TMK m. 321 hükmünün gerekçesine uygun biçimde bir düzenleme yapma yoluna gitmemiştir. Aksine, bu maddeye ilişkin gerekçede “...4721 sayılı TMK’nın 321. maddesine göre tanınan çocuk ana hanesine ananın soyadı ile tescil edilmektedir. Bu madde ile mülga 743

¹⁵ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 109; Dural/Öğüz, s. 170; Dural/Öğüz /Gümüş, s. 333.

sayılı Türk Kanunu Medenisi uygulamasında olduğu gibi, tanınan çocuğun baba hanesine babanın soyadı ile tescil edilmesi öngörülmektedir” denilmektedir¹⁶. Öte yandan, TMK m. 321 hükmünün kaldırıldığını da, yine olanağı olmasına rağmen, açıkça ifade etmemiştir. Hal böyle olunca, konu Öğretide tartışmalı hale gelmiştir. Bir görüş, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 28 hükmünün, TMK m. 321 hükmünü ilga ettiğini kabul ederken¹⁷, bir başka görüş nüfus kayıtlarının ne şekilde tutulacağı hususundaki prosedürü düzenleyen Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun, maddi hukuk kurallarını düzenleyen Medeni Kanun’u değiştirme gücünün olmadığını, yani TMK m. 321’in yürürlükte olduğunu ifade etmiştir¹⁸.

02.07.2009 tarihinde, Anayasa Mahkemesi, TMK m. 321’in ilk cümlesinde yer alan “*evli değilse ananın*” ifadesini iptal etmiştir. Esasen bu durumda maddenin ikinci cümlesi de anlamsız hale gelmiştir. Medeni Kanun’da bu hususta yeni bir düzenleme de yapılmadığı için, anne ve babası evli olmayan çocukların hangi soyadını taşıyacağı meselesi Nüfus Hizmetleri Kanunu ve bu Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik çerçevesinde çözümlenmek durumundadır¹⁹. Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 28/4 her ne kadar sadece tanımadan bahsediyorsa da, hükmün babalığa hükmü de kapsayacak şekilde geniş yorumlanması gerekmektedir. Aynı amaca yönelik, sonuçları aynı olan iki yolun farklı sonuçlar doğurması uygun değildir²⁰.

Babayla çocuk arasında hiçbir biçimde soybağı kurulmamışsa, bu durumda ne olacaktır? İfade ettiğimiz üzere, TMK m. 321 hükmünün iptal-

¹⁶ 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinin 312. maddesi, babaya nispeti babalık hükmü ile veya tanınmak suretiyle taayyün eden çocuk, babasının aile ismini taşır ve onun vatandaşlık hakkını iktisap eder, şeklindeydi. Ayrıca, Soyadı Nizamnamesinin 15. maddesinde 2009 yılında yapılan düzenleme de bu yöndedir.

¹⁷ **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 334 ve dipnot 309’da yollama yapılan yazarlar; **Ayan**, S.: Anayasa Mahkemesi Kararları ve Çocuklar ile Kadının Soyadına İlişkin Değişiklik Tasarısı Taslağı Işığında Soyadının İlk Kez Edinilmesi, Kendiliğinden Değişmesi ve Değiştirilmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVI, Y. 2012, S. 4, s. 27. Yargıtay’ın bu yöndeki kararları için bkz. **Akkayan-Yıldırım**, s. 80, dipnot 23.

¹⁸ **Oktay-Özdemir**, S.: Aile Hukukunda Eşitliğe Aykırı Hükümler (Eşitliğe Aykırı Hükümler), Prof. Dr. Zahit İMRE’ye Armağan, İstanbul, 2009, s. 298.

¹⁹ **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, s. 109-110; **Öztaş**, s. 1012-1013; **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 333-334; **Dural/Öğüz**, s. 170-171.

²⁰ **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 334; **Dural/Öğüz**, s. 171; **Öztaş**, s. 1013.

linden sonra Kanun koyucu bu hususta yeni bir düzenleme yapmamıştır. Bu konuya ilişkin düzenlemeler Nüfus Hizmetleri Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik **m. 23 b.1**, 103 ve 109 ile Soyadı Nizamnamesi m. 15'dir. Ancak konunun yönetmelik ve tüzükte değil, mutlak surette Kanun'da düzenlenmesi zorunludur²¹. Nüfus Hizmetleri Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik "Evlilik dışında doğan çocuklar" kenar başlıklı m. 23/1e göre, "(1) Evlilik dışında veya evliliğin sona ermesinden itibaren üçyüz gündün sonra doğan veya baba tarafından mahkeme kararı ile soybağı reddedilen çocuk; anasının bekârlık hanesine, anasının soyadı ve onun bildireceği baba adı ile tescil edilir. (2) Anası boşanarak bekârlık hanesine dönmüş ise çocuk, anasının kayıtlı bulunduğu haneye, anasının soyadıyla, ancak anası önceki evliliğinden çift soyadı taşıyorsa anasının bekârlık soyadıyla tescil edilir. (3) Anası halen bir başkası ile evli ise çocuk, anasının bekârlık hanesine, bekârlık soyadı ve anasının bildireceği baba adı ile tescil edilir". Bundan başka, Soyadı Nizamnamesi m. 15'e göre de "...Evlilik dışında doğan çocuklar, analarının soyadını alırlar. Ancak, ana önceki evliliğinden dolayı çift soyadı taşıyorsa çocuk onun bekârlık soyadını taşır".

b. Seçme ile Soyadının Kazanılması

02.07.1934 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan ve yayımından altı ay sonra yürürlüğe giren 2525 sayılı Soyadı Kanunu m. 1'e göre, "Her Türk öz adından başka soy adını da taşımağa mecburdur". Öte yandan m.7 de, "Bu kanunun neşri tarihinden itibaren iki yıl içinde gerek soy adı olmıyanlar ve gerekse soy adlarını değiştirmek isteyenler taşıyacakları adı Hükümetin tayin edeceği şekilde nüfus kütüklerine geçirilmek üzere bildirirler" şeklindedir. Buna göre, soyadı seçmenin 02.07.1936 tarihi itibarıyla tamamlanmış olması öngörülmüştür. Bu Kanun, ilk kez soyadı edinilmesine ilişkindir, bu tarihten sonrası için soyadı Medeni Kanun ve mevzuatımızda bu hususu düzenleyen hükümlere göre belirlenecektir^{22 23}. Bir başka ifadeyle, bugün için uygulanma kabiliyeti olan bir hüküm söz konusu değildir.

²¹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 109-110.

²² Moroğlu, s. 35-37; Abik, s. 54-55; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 113; Ayan, s. 21-22.

Kanun koyucu, ilk kez soyadının edinilmesinde, soy adı seçme vazifesinin ve hakkının evlilik birliğinin reisi olan kocaya ait olduğunu da m. 4’de düzenlemiştir. Esasen, bu görev ve hak da 02.07.1936 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Yani bu hükmün de uygulanma kabiliyeti yoktur. Ne var ki, Anayasa Mahkemesi, 08.12.2011 tarih, 2010/119 E. ve 2011/165 K. sayılı kararında bu hükmün ikinci fıkrasını iptal etmiştir²⁴. Soyadı Kanunu m. 4, iptal edilmeden önce şu hükmü içermekteydi: “(1) Soy adı seçme vazifesi ve hakkı evlilik birliğinin reisi olan kocaya aittir. (2) **Evliliğin feshi veya boşanma hallerinde çocuk anasına tevdi edilmiş olsa bile babasının seçtiği veya seçeceği adı alır.** Koca ölmüş ve karısı evlenmemiş olursa veyahut koca akıl hastalığı ve akıl zaifliği sebebiyle vesayet altında bulunuyor ve evlilik devam ediyorsa bu hak ve vazife karınındır. (3) Kocanın vefatıyla karı evlenmiş veya koca evvelki fıkra da zikredilen sebeplerle vesayet altına alınmış ve evlilik de zeval bulmuş ise bu hak ve vazife çocuğun baba cihetinden olan kan hısımlarından en yakın erkeğe ve bunların en yaşlısına yok ise vasiye aittir”. Mahkeme bu hükmün ikinci fıkrasının ilk cümlesini iptal etmiştir, ancak Soyadı Kanunu ifade ettiğimiz üzere ilk kez soyadı edinilmesine ilıskindir. Mahkeme kadük bir kanun hükmünü iptal etme yoluna gitmiştir²⁵.

c. İdari yoldan Soyadının Kazanılması

Soyadının idari yoldan kazanılması, anne ve babası belli olmayan bulunmuş çocuklar ile zihinsel engelli olup on sekiz yaşını doldurmuş kişiler için Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 19’da düzenlenmiştir. *Bulunmuş çocuklar ve zihinsel engelli kişiler* kenar başlıklı m. 19’daki düzenleme şu şekildedir:

²³ İki yıllık süre içinde soyadı seçmemiş olanlar için de m. 8’de düzenleme yapılmıştır. Bu görev, kütüğün bulunduğu yerin en büyük mülkiye memuruna bırakılmıştır.

²⁴ R.G. T. 14.02.2012, S. 28204.

²⁵ **Oktay-Özdemir**, S.: Anayasa Mahkemesinin Soyadı Kanunu m. 4’ü İptal Eden 8.12.2011 Tarih ve 119/165 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi (Sempozyum), Anayasa Mahkemesinin Medeni Hukuka İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi Sempozyumu (21 Mayıs 2012), İstanbul, 2013, s. 192, s. 183 vd. Nitekim gerek TMK m. 321, gerekse Soyadı Kanunu m. 4/2 c. 2 hükmünün iptalinin -Kanun koyucu yeni bir düzenleme yapıncaya kadar- hali hazırdaki durumu değiştirmediği, İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nün 19.03.2012 tarihli genelgesiyle Nüfus Müdürlüklerine bildirilmiştir.

“(1) Yaşının küçüklüğü nedeniyle kendisini ifade edemeyen bulunmuş çocukların nüfus kütüklerine kaydedilmesi, kolluk görevlileri veya ilgili kurumların bu durumu belirten tutanaklarına veya ilgililerin beyanlarına dayanılarak buldukları yerin nüfus müdürlüğünce yapılır. (2) Zihinsel engelli olup da bulunmuş onsekiz yaşından büyük kişileri, mahkemece tayin edilecek olan kayyımları bildirmekle yükümlüdür. Bildirimin tam teşekküllü devlet hastahanesinden alınacak sağlık kurulu raporu ile nüfus müdürlüğüne yapılması zorunludur. (3) Bu kişiler hakkında düzenlenen tutanaklarda doğum tarihi, adı ve soyadı ile ana ve baba adı belirtilmemiş ise; nüfus müdürlüğüne ad ve soyad ile ana ve baba adı verilir. Doğum tarihi belirlenmemişse resmî sağlık kuruluşunca tespit edilmesi sağlanır”. Buna göre, bu kişilerin soyadını nüfus müdürü koyacaktır²⁶.

d. Evlat Edinilmeyle Soyadının Kazanılması

TMK m. 314/3 gereği, evlâtlık küçük ise evlât edinenin soyadını alır. Buna karşılık, evlatlık ergin ise, evlât edinenin soyadını alıp almamakta serbesttir. Çocuk karı-koca tarafından birlikten evlat edinilmişse -kural bu şekildedir- ailenin soyadını, evli olmayan bir kişi tarafından evlat edinilmişse onun soyadını alır (TMK m. 306 ve m. 307). Evlatlık evli bir erkek ise ve evlat edinenin soyadını almışsa, eşinin ve ergin olmayan çocuklarının soyadı da değişir. Ölüm ile evlatlık ilişkisi son bulmadığı için, evlatlık evlat edinenin soyadını taşımaya devam eder²⁷.

3. Evli Kadının Soyadı

Evli kadının soyadına ilişkin düzenlemeleri incelemeden önce, bir hususu vurgulamak isteriz. Bir erkeğin soyadı -kural olarak- ölüncüye kadar değişmezken, kadının soyadı evlenmesi, keza boşanması halinde -kural olarak- değişmektedir. Türk Medeni Kanunu'nun 187. maddesi, evli kadına doğumla kazandığı soyadını tek başına ölüncüye kadar taşıma imkânını vermemektedir. Oysaki daha önce de belirttiğimiz üzere, soyadı kişilik hakkı çerçevesinde korunan değerlerden birini oluşturmaktadır.

²⁶ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 113; Dural/Öğüz, s. 174.

²⁷ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 113; Dural/Öğüz, s. 172.

a. Türk Hukukunda

Kadının soyadı kenar başlıklı, TMK m. 187’de, “*Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir*” hükmü yer almaktadır. Mülga 743 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 4248 sayılı Kanun’la²⁸ değişmiş hali de şu şekildeydi: “*Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuru ile kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir*”. Değişiklikten önceki hali ise, kadına önceki soyadını hiçbir surette taşıma imkânı vermemekte, “*Karı, kocasının aile ismini taşır*” hükmünü içermekteydi.

Bu hükmün uygulanması çerçevesinde bazı hususların açıklanması gereklidir. İlk olarak, “önceki soyadı” ifadesi ne anlama gelir? Bu soyadı, babanın veya evlat edinenin soyadı olabileceği gibi, kadın evlenirken dul idiyse önceki eşinin soyadı da olabilir²⁹. Bundan başka boşanmış, ancak TMK m. 173/2³⁰ hükmünden yararlanarak eski eşinin soyadını taşıyan kadın için de, eski eşinin soyadı, önceki soyadı olabilir. Kadın eşinin soyadını bunlarla birlikte kullanma hakkına sahiptir³¹. Önceden iki soyadı kullanma

²⁸ R.G. T. 22.05.1997, S. 22996.

²⁹ **Öztan**, s. 209-210; **Dural/Öğüz**, s. 173.

³⁰ *Boşanan kadının kişisel durumu* kenar başlıklı m. 173’e göre, “Boşanma hâlinde kadın, evlenme ile kazandığı kişisel durumunu korur; ancak, evlenmeden önceki soyadını yeniden alır. Eğer kadın evlenmeden önce dul idiyse hâkimden bekârlık soyadını taşımasına izin verilmesini isteyebilir. (2) Kadının, boşandığı kocasının soyadını kullanmakta menfaati bulunduğu ve bunun kocaya bir zarar vermeyeceği ispatlanırsa, istemi üzerine hâkim, kocasının soyadını taşımasına izin verir. (3) Koca, koşulların değişmesi hâlinde bu iznin kaldırılmasını isteyebilir”.

³¹ Belirtmek gerekir ki, böyle bir halde eski eşin TMK m. 173/3 hükmüne istinaden kadının kendisinin soyadını taşımasına engel olabileceği ifade edilmektedir. Bkz. **Dural/Öğüz**, s. 173. **Öztan**, bu halde hâkimin takdir yetkisini kullanırken, kadının kocasının soyadını taşımaya devam etmesinde bir menfaatinin olup olmadığını, keza kadının bu soyadı taşımaya devam etmesinin kocaya bir zarar verip vermediğini değerlendirmesi gerektiğini, ikinci evliliğin tek başına soyadının kullanılması için verilen iznin kaldırılması bakımından yeterli bir neden olarak görülmemesi gerektiğini belirtmektedir. Bkz.

haline gelince, bu durum da, kadının ilk evliliğinde iki soyadı kullanmakta iken (önceki soyadı + eşinin soyadı) dul kalması halinde ortaya çıkabilecektir³². İki soyadı kullanan kadın, tekrar evlenmesi halinde, iki soyadının üzerine üçüncü bir soyadı alamaz, ilk iki soyadından birini tercih eder³³. Keza, iki soyadı kullanan kadının boşanması ve fakat TMK m.173/2 hükmüyle iki soyadı taşımaya devam etmesi halinde de aynı durum söz konusu olur³⁴.

b. İsviçre Hukukunda

İsviçre hukukunda 01.01.2013 tarihinden beri eşlerin bekârlık soyadını koruyacağı düzenlenmiştir. İsviçre Medeni Kanunu'nun 160. maddesine göre, (1) Her eş kendi soyadını korur. (2) Ancak nişanlılar nüfus memuruna, kadının veya erkeğin bekârlık soyadını, aile soyadı olarak taşımak/kullanmak istediklerini bildirebilirler. Dolayısıyla İsviçre hukuku bakımından kadının soyadını değiştirmesi zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Bununla birlikte bekârlık soyadıyla birlikte eşin soyadını (aile soyadını) birlikte kullanma imkânı da ortadan kalkmıştır³⁵.

Öztañ, s. 210, aynı yönde **Abik**, s. 91, **Özdamar**, D.: Türk Hukukunda Özellikle Türk Medeni Kanunu Hükümleri Karşısında Kadının Hukuki Durumu, Ankara, 2002, s. 262.

³² Kadının dul kalması, yani evliliğin ölümle sona ermesi halinde, dul kalan kadının soyadına ilişkin esasen Medeni Kanun'da da, Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda bir hüküm yoktur. Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 23/2 "Evlenen kadının kaydı kocasının hanesine taşınır. Kocasını ölen kadın yeniden evlenmedikçe ölen kocasının aile kütüğünde kalır. Ancak dilerse babasının kütüğüne dönebilir" hükmünü içermektedir. Bu soyadına ilişkin bir hüküm değildir. Nüfus Hizmetleri Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin *Kocasını ölen kadın* kenar başlıklı 67. maddesine göre ise, "Kocasını ölen kadın yeniden evlenmedikçe ölen kocasının aile kütüğünde kalır ve kocasının soyadını taşımaya devam eder. Yazılı talebi halinde bekârlık hanesine dönerek bekârlık soyadını alıp kapanmış olan nüfus kaydı açılabilir. Bu durumda nüfus kaydının taşınmasına ilişkin form kullanılır". Ancak böyle bir düzenlemenin yönetmelikle değil Kanun'la yapılması gereklidir. Bkz. **Ayan**, s. 58, dipnot 170.

³³ **Öztañ**, s. 210; **Abik**, s. 92-93.

³⁴ **Abik**, s. 93.

³⁵ Bkz. **Bühler**, R., **Honsell**, H./**Vogt**, N. P./**Geiser**, T.: Basler Kommentar Zivilgesetzbuch I, Art. 1-456, ZGB Art. 160, N. 1-4, 5. Aufl., Basel, 2014; **Hausheer**, H./**Geiser**, T./**Aebi-Müller**, R., E.: Das Familienrecht des Schweizerischen

İsviçre hukukunda 1988 yılındaki değişiklikten önce, evli kadının kocasının soyadını alacağı düzenlenmişti (ZGB Art. 161/1)³⁶. 01.01.1988'de yürürlüğe giren “*Aile adı*” kenar başlıklı m. 160 hükmünün düzenlenmesi şu şekildeydi: (1) Kocanın adı eşlerin aile adıdır. (2) Ancak kadın nüfus memuruna önceki soyadını aile adının önünde taşımak istediğini bildirebilir. (3) Halen çift soyadı taşımaktaysa, sadece bu iki soyadından ilkinin aile adının önüne koyabilir. Bu hüküm, Medeni Kanunumuzun 187. maddesine benzer nitelikteydi, ancak İsviçre hukukunda, kadının bekârlık soyadının aile adı olarak seçilmesine de imkân verilmekteydi. Adın değiştirilmesine ilişkin 30. maddenin ikinci fıkrasına göre, nişanlılar, nikâhtan önce, kadının soyadının aile adı olmasını, haklı nedenleri³⁷ ortaya koymak kaydıyla talep edebilirler. Esasen, bu hükmün de eşitliği sağladığını söylemek mümkün değildir, zira aslolan hâlâ erkeğin soyadıdır³⁸.

Zivilgesetzbuches, Bern, 2014, s. 76-77; **Ayan**, s. 45-46; **Öcal Apaydın**, B.: Son Yargı Kararları Işığında Kadının Soyadı Meselesi Çözümüne Kavuşturulmuş Mudur?, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 2, Y. 2015, s. 433; **Helvacı, S./Kocabaş, G.**: Fransız, Alman ve İsviçre ve Türk Hukuklarında Kadının Soyadı, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı, Y. 2015, C. 21, S. 2, Prof. Dr. Mehmet Âkif AYDIN'a Armağan, s. 627 vd.; **Oktay-Özdemir, S.**: Soyadı İle İlgili İsviçre Medeni Kanunu'nda 2013 Yılında Yürürlüğe Giren Değişiklikler İle Türk Hukukundaki Durumun Karşılaştırılması (Değişiklikler), Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı, Y. 2016, C. 22, S. 3, Prof. Dr. Cevdet YAVUZ'a Armağan, II. Cilt, s. 2021-2022.

³⁶ Bu dönem için bkz. **Abik**, s. 144.

³⁷ Hükümde, kadının soyadının aile adı olması için haklı sebeplerin varlığı aransa da, uygulamada bunun serbest bir seçim hakkı olarak işlediği ifade edilmekteydi. Bkz. **Bühler, R., Honsell, H./Vogt, N. P./Geiser, T.**: Basler Kommentar Zivilgesetzbuch I, Art. 1-456, ZGB Art. 30, N. 18, 4. Aufl., Basel, 2010.

³⁸ **Bühler, Honsell/Vogt/Geiser, T.**, Basler Kommentar Zivilgesetzbuch I, Art. 1-456, ZGB Art. 160, N. 1-4, 2010; **Moroğlu**, s. 69 vd.; **Sturm, F.**: Künftiges Schweizer Namensrecht, Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul Cilt 32, Sayı 49 (2000), s. 25 vd. ; **Moroğlu, N.**: Kadının Soyadı (Armağan), Prof. Dr. Necla ARAT'a Armağan, İstanbul, 2004, s. 298 vd.; **Abik**, s. 144 vd.; **Özdamar, D.**: CEDAW Sözleşmesi Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Dair Sözleşme ve Ek İhtiyari Protokol'ün İç Hukukumuzda, Özellikle Yeni Aile Hukukumuzda Etkisi (CEDAW), Ankara, 2009, s. 64; **Ayan**, s. 43-45; **Çakırca, S., İ.**: Kadın Erkek Eşitliği Açısından M.K. m. 187'nin Değerlendirilmesi (MK m. 187), Prof. Dr. Rona SEROZAN'a Armağan, C.I, İstanbul,

Bu değişiklikten bir süre sonra, m. 30/2 hükmünün erkek için uygulanmasını, yani kocanın bekârlık soyadını evlilik soyadının önüne alması talebini reddeden Federal Mahkeme kararı³⁹ nedeniyle, AİHM 22.02.1994'te, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8. ve 14. maddelerini ihlal etmesine istinaden İsviçre'yi mahkûm etmiştir^{40 41}. Bu kararın ardından, İsviçre, 01.07.1994'de yürürlüğe girmek üzere Medeni Hal Yönetmeliğine bir madde ekleyip erkek nişanlıyı da, kendi soyadını, kadın nişanlıının soyadının aile adı olarak seçilmiş olması halinde, onun önüne eklemek imkânına kavuşmuştur⁴². Öte yandan, Burghartz kararından sonra, kadın erkek eşitliğini sağla-

---

2010, s. 731 vd.; **Yılmaz**, M.: Evli Kadının Soyadı, TAAD (Türkiye Adalet Akademisi Dergisi), Y.3, S. 10, Temmuz 2012, s. 141-142; **Atasayan**, M. G.: Kadının Soyadı Da Yok, Prof. Dr. Mustafa DURAL'a Armağan, İstanbul, 2013, s. 209 vd.; **Öcal Apaydın**, s. 429 vd.; **Helvacı/Kocabaş**, s. 627 vd.; **Oktay-Özdemir**, Değişiklikler, s. 2020 vd.

³⁹ Karara konu olay şu şekilde gerçekleşmiştir: İsviçre vatandaşı Albert Johann Schnyder, Alman vatandaşı Susanna Maria Simone Burghartz ile 1984 yılında Almanya'da evlenir. Alman hukukuna göre, kadının soyadı aile soyadı olarak seçilebilmektedir. Schnyder ve Burghartz, İsviçre'deki kanun değişikliğinden önce, kadının soyadının aile soyadı olması için talepte bulunmuşlar, bundan başka Schnyder kendi soyadını Burghartz'ın önünde kullanmayı talep etmiştir. İsviçre makamları ve sonrasında da Federal Mahkeme, bu talepleri reddetmiş, ancak Federal Mahkeme m. 30/1 hükmüne göre önemli nedenle soyadı değişikliğini kabul etmiştir. Böylece kadının soyadı aile soyadı olabilmektedir. Fakat Schnyder'in iki soyadını birlikte kullanma talebi kabul görmemiştir. Bkz. BGE 115 II, 193 vd.

⁴⁰ Kararın Almanca özet metni için bkz. http://www.menschenrechte.ac.at/docs/93_2/93_2_03.htm; İngilizce tam metin için bkz. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-57865"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{); Fransızca tam metin için bkz. http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=cedh%3A%2F%2F19940222_16213_90%3Ade&lang=de&type=show_document.

⁴¹ Söz konusu karar hakkında ayrıntılı değerlendirilmeler için bkz. **Sturm**, s. 27 vd.; **Nomer**, H., N.: Avrupa Birliği'ne Üye Devletlerde ve Türkiye'de Evlenen Kadının ve Ortak Çocuğun Soyadı, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB), Cilt 22, Sayı 2 (2002), Prof. Dr. Ergin NOMER'e Armağan, s. 442 vd.; **Abik**, s. 150 vd.; **Ergene**, D.: İnsan Hakları Hukukundaki Gelişmeler Işığında Türk Hukukunda Kadının ve Çocuğun Soyadı Meselesi ve Medeni Kanun'da Değişiklik Önerisi, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB), Cilt 31, Sayı 2 (2011), s. 150 vd.; **Atasayan**, s. 212 vd.; **Öcal Apaydın**, s. 430-431.

⁴² **Abik**, s. 152; **Ayan**, s. 45; **Öcal Apaydın**, s. 431; **Oktay-Özdemir**, Değişiklikler, s. 2021. Böyle bir değişikliğin Kanun'la yapılması gerektiği yönünde bkz. **Sandoz**, S.: Le

mak için çeşitli kanun tasarıları hazırlanmışsa da, bunlar kadük kalmıştır. AİHM'in Türkiye aleyhindeki Ünal-Tekeli kararından sonra bu husustaki tartışmalar yoğunlaşmış ve nihayet 30.09.2011'de, 01.01.2013 tarihinde yürürlüğe girmek üzere, bölümün başında açıkladığımız değişiklik gerçekleşmiştir⁴³.

c. Alman Hukukunda

Alman Medeni Kanunu'nun "*Aile adı*" kenar başlıklı 1355. maddesine (BGB § 1355) göre, (1) Eşler ortak bir aile adı belirlemelidirler. Eşler belirlemiş oldukları bu soyadını taşırlar; ancak ortak bir aile adı belirlememişlerse, evlenme anındaki soyadlarını, evlendikten sonra da taşımaya devam ederler. (2) Eşler, nüfus memuruna yapacakları bildirimle, erkeğin ya da kadının doğum soyadını veya bildirim tarihindeki soyadını aile adı olarak seçebilirler. (3) Aile adının belirlenmesine ilişkin bildirim evlenmeden sonra da yapılabilir, ancak bu halde bildirim tescil edilmesi gerekir. (4) Soyadı aile adı olarak belirlenmemiş olan eş, nüfus memuruna yapacağı bildirimle, doğum soyadını veya evleninceye kadar taşımış olduğu soyadını, aile adının önüne veya ardına ekletebilir. Ancak aile soyadı birden çok isimden oluşuyorsa bu söz konusu olmaz. Eşlerden birinin soyadı birden çok isimden oluşuyorsa, bu isimlerden sadece biri eklenebilir. Bu bildirimden vazgeçilmesi mümkündür, ancak bu halde Nüfus Müdürlüğü'ne birinci cümle çerçevesinde bildirimde bulunulamaz. Evlenme anında nüfus müdürlüğüne yapılmayan bildirim ve caymanın tescil edilmesi gerekir.

Alman hukukunda evli kadının soyadı tam anlamıyla eşitlikçi bir yaklaşımla düzenlenmiştir. Ne var ki, bu duruma bir anda gelinmemiştir. Başlangıçta soyadına ilişkin düzenlemelerde ataerkil anlayışın etkisiyle, erkeğin soyadı aile soyadı olarak kabul edilmişken, çeşitli aşamalardan geçildikten sonra bu sonuca ulaşılmıştır. Bu aşamaları kısaca özetlersek, eşitliğin sağlanması yolunda atılan ilk adım 1949 yılında "Eşit Haklara Sahip

---

point sur le droit de la famille/Entwicklungen im Familienrecht, SJZ 91 (1995), s. 112 vd. (STURM'dan naklen, **Sturm**, s. 28).

⁴³ Hazırlanan tasarılar hakkında bkz. **Bühler, Honsell/Vogt/Geiser**, T.: Basler Kommentar Zivilgesetzbuch I, Art. 1-456, ZGB Art. 160, N. 3-4, 2010; **Abik**, s. 158 vd.

Olma İlkesi”nin kabulüdür. Bunu 01.07.1958 tarihinde yürürlüğe giren “Kadın ve Erkeğin Medeni Hukuk Alanında Eşit Haklara Sahip Olmaları Hakkında Kanun” izlemiştir. Üçüncü aşama 14.06.1976 tarihinde yürürlüğe giren “Evlilik ve Aile Hukuku Reform Kanunu”dur. Bu Kanun’la birlikte kadının soyadının da, aile adı olarak seçilebilmesi sağlanmıştır. Ancak eşler herhangi bir seçim yapmazlarsa, erkeğin soyadı aile adı olacaktır. Bu hüküm, Alman Anayasa Mahkemesi’nin önüne gelmiş, ancak mahkeme 1988 yılında bu hükmün Alman Anayasasıyla bağdaşıp bağdaşmadığına açık ve kesin bir cevap vermemiştir. Nihayet bu hükmü 1991 yılında eşit haklara sahip olma ilkesine aykırılık oluşturduğu için iptal etmiştir. 01.04.1994 yılında yürürlüğe giren “Aile Adı Hakkında Kanun”la ortak aile adı taşıma zorunluluğu ortadan kaldırılmıştır⁴⁴.

BGB § 1355/2 hükmü, Alman Anayasa Mahkemesinin 2004 yılında vermiş olduğu karar⁴⁵dan önce, şu hükmü içermekteydi: “Eşler, nüfus memuruna yapacakları bildirimle, erkeğin ya da kadının doğum soyadını aile adı olarak seçebilirler”. Mahkeme aile adı seçiminde sadece doğumla kazanılan soyadın seçilebilmesini, eşlerin önceki evliliklerinden kazandıkları soyadlarını aile adı olarak seçememelerini Anayasa’ya aykırı bulmuştur. 06.02.2005 tarihli Kanun’la, 12.02.2005’den itibaren BGB § 1355/2 bölümün başında ifade ettiğimiz halini almıştır⁴⁶.

⁴⁴ Alman hukukundaki bu aşamalar hakkında geniş bilgi için bkz. **Moroğlu**, s. 53-68; **Moroğlu**, Armağan, s. 288-298; **Özdamar**, CEDAW, s. 65 vd.; **Abik**, s. 166-192; **Göztepe**, E.: Anayasal Eşitlik İlkesi Açısından Evlilikte Kadınların Soyadı, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 54-2, 1999, s. 125 vd. Alman hukukunda aile adı ve kadının soyadına ilişkin olarak ayrıca bkz. **Nomer**, s. 424 vd.; **Çakırca**, MK m. 187, s. 733 vd.; **Ayan**, s. 46; **Yılmaz**, s. 142; **Atasayan**, s. 206 vd.; **Helvacı/Kocabaş**, s. 619 vd.; **Von Sachsen Gessaphe**, K., A., P.: Münchener Kommentar zum BGB, Band 8, Familienrecht I, § § 1297-1588, 7. Auflage 2017, § 1355, N. 1-3. <https://beck-online.beck.de>

⁴⁵ BVerfGE 109, 256.

⁴⁶ **Çakırca**, MK m. 187, s. 737. Maddenin önceki metinleri ve değişiklikler için bkz. <https://beck-online.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2Fbgb%2Fcont%2Fbgb.p1355.htm&versionDate=20020101#lawversion>.

d. Uluslararası Hukukta

aa. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Türkiye'nin kabul etmiş olduğu ve eşitlik ilkesinin yer aldığı temel belgelerden biri 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesidir⁴⁷. Bu bildirgenin 1. ve 7. maddelerinde genel eşitlik ilkesi yer almakta, 16. maddesinde ise, evlilik çağına varan her erkek ve kadının, ırk, vatandaşlık veya din bakımlarından hiç bir takyidata tabi olmaksızın evlenmek ve aile kurmak hakkını haiz olduğu, evlenme akdinin ancak müstakbel eşlerin serbest ve tam rızasıyla yapılacağı, her erkek ve kadının evlenme konusunda, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit hakları haiz olduğu⁴⁸ düzenlenmiştir⁴⁹.

bb. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve 7 No'lu Protokol

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme⁵⁰), 8. maddesinde, herkesin özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahip olduğu, bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesinin, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabileceğini düzenlemiştir. Sözleşmenin 14. maddesinde ise, bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanmanın, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı

⁴⁷ R.G. T. 27.05.1949, S. 7217.

⁴⁸ Son cümle resmi metinde yer almamaktadır, yanlışlıkla atlanmıştır. Bkz. **Akılhoğlu**, T.: İnsan Haklarının Korunması Alanında Uluslararası Temel Belgeler, Ankara, 1995, s. 18.

⁴⁹ **Özdamar**, s. 147 vd.; **Genç Arıdemir**, A.: Aile Hukuku Bakımından Önem Taşıyan "Kadın Haklarına İlişkin Uluslararası Belgeler" ve Bunların Türk Hukukuna Etkisi, Prof. Dr. Necla ARAT'a Armağan, İstanbul, 2004, s. 161-162; **Çakırca**, MK m. 187, s. 717 vd.

⁵⁰ R.G. T. 19.03.1954, S. 8662.

hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanması gerektiğini öngörmektedir⁵¹. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin en önemli özelliği, düzenlemiş olduğu temel hak ve özgürlüklerin korunması için uluslararası koruma ve güvence sistemleri getirmiş olmasıdır. Sözleşme, hakkı ihlal edilen kişilere, ihlal eden Devlete karşı İnsan Hakları Komisyonu'na başvurabilme yani bireysel başvuru hakkı tanımıştır⁵².

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi spesifik olarak ad üzerindeki hakka ilişkin bir hüküm içermemektedir. Fakat içtihatlarla özel hayatın ve aile hayatının korunması ve ayrımcılık yasağı çerçevesinde, ada ilişkin hakkı da koruma altına almıştır⁵³. Buna karşılık, Ek 7 No'lu Protokol⁵⁴, her ne kadar ada ilişkin bir düzenleme içermese de, *Eşler arasında eşitlik* kenar başlıklı 5. maddesiyle, "Eşler evlilik bakımından, evlilik süresince ve evliliğin bitmesi halinde, kendi aralarındaki ve çocukları ile olan ilişkilerinde özel hukuk niteliği taşıyan hak ve sorumluluklar açısından eşittir. Bu madde, devletlerin çocuklar yararına gereken tedbirleri almalarına engel değildir" hükmünü getirmiştir.

cc. Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi

Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması konusundaki en geniş kapsamlı sözleşme hiç şüphesiz Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)'dir. Bu sözleşme, Türkiye'de, 14.10.1985 tarih ve 18858 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve 19.01.1986'da yürürlüğe girmiştir. Onaylandığı tarih itibariyle, iç hukukumuzdaki hükümlerle çelişmesi

⁵¹ Geniş bilgi için bkz. **Özdamar**, s. 157 vd.

⁵² Geniş bilgi için bkz. **Özdamar**, s. 159 vd.

⁵³ Bu hususta verdiği kararlar için bkz. **Çakırca**, MK m. 187, s. 721 vd.

⁵⁴ Bu protokolün uygun bulma kanunu 25.03.2016 tarih ve 29664 no'lu Resmi Gazete'de, protokolün onaylanması hakkındaki karar ve protokol metni ise, 08.04.2016 tarih ve 29668 no'lu Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Uygun bulma belgesi Avrupa Konseyi'ne 02.05.2016'da iletildiği için, protokolün 9. maddesindeki iki aylık süre uyarınca Türkiye yönünden 01.08.2016 itibariyle yürürlüğe girmiştir. Bu hususta bkz. **Şirin**, T.: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne Ek 7. no.lu Protokol Hakkında Genel Bir Bilgilendirme, http://www.academia.edu/28122179/Avrupa_%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi_7_nolu_Protokol

sebebiyle Türkiye bazı maddelere çekince koymuştur⁵⁵. Çekince koyduğu maddelerden biri de, inceleme konumuz olan soyadı'na ilişkindir. Sözleşmenin soyadını da düzenleyen 16/1 g bendi şu hükmü içermektedir: Taraf devletler, kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayırımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır: g) Aile adı, meslek ve iş seçimi dâhil karı ve koca için eşit kişisel haklar. Hemen belirtelim ki, Türkiye m. 15/2 ve 4 ile m. 16/1 c, d, f ve g hükümlerine ilişkin çekincelerini, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi ettiği Dışişleri Bakanlığı'nın 29.06.1999 tarihli yazısıyla kaldırmıştır⁵⁶.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne taraf olan devletler, ülkelerinde kadınlara karşı yapılan her türlü ayırımı ortadan kaldırmayı taahhüt etmişlerse de, bu taahhütlerini yerine getirip getirmediüklerini denetleyecek bir mekanizma Sözleşme'de yer almamıştır. Bu denetimin gerçekleştirilebilmesi için Ek İhtiyari Protokol hazırlanmış, Birleşmiş Milletler 54. Genel Kurulu'nun 06.10.1999 tarihli oturumunda onaylanıp imzaya açılmıştır. Türkiye, Ek İhtiyari Protokolü 30.07.2002'de onaylamış, 29.03.2003 tarihinden itibaren de Protokol yürürlüğe girmiştir⁵⁷.

Sözleşmenin denetim mekanizması⁵⁸, Ek Protokolün hukuki yaptırım ve bağlayıcılığı, AİHM'in getirdiği gerçek bir hukuki yaptırım ve himayeden yoksundur, Sözleşmenin uygulanmaması sebebiyle, hukuki yaptırım sağlayacak, doğrudan bir başvuru yeri yoktur, ancak Sözleşme'de tanınmış olan hakların -kadının insan haklarının- ihlali halinde, AİHM'e başvurma imkânı mevcuttur⁵⁹.

⁵⁵ Bu maddeler için bkz. **Moroğlu**, N.: Kadınların İnsan Hakları Bildirisi ve Ek İhtiyari Protokol (İnsan Hakları), İstanbul, 2003, s. 29 vd. Çekinceler hakkında geniş bilgi için bkz. **Özdamar**, CEDAW, s. 40 vd.

⁵⁶ **Moroğlu**, İnsan Hakları, s. 34-35; **Özdamar**, CEDAW, s. 48.

⁵⁷ R.G. T. 18.09.2002, S. 24480. Bkz. **Moroğlu**, İnsan Hakları, s. 43-44; **Özdamar**, CEDAW, s. 458-460.

⁵⁸ Denetim mekanizması hakkında geniş bilgi için bkz. **Özdamar**, CEDAW, s. 461 vd.

⁵⁹ **Özdamar**, CEDAW, s. 467-468.

dd. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

Türkiye Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ni 15.08.2000'de imzalamış, Sözleşme 04.06.2003 tarih ve 4868 sayılı Kanun⁶⁰ ile onaylanmıştır. Bu sözleşmenin m. 23/4⁶¹ hükmüne göre, “Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler, eşlerin evlenirken, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit hak ve sorumluluklara sahip olmalarını sağlamak için gerekli tedbirleri alacaklardır. Evlilik sona erdiğinde, çocuklar için gerekli olan koruyucu hükümler öngörülmesi sağlanacaktır”⁶².

e. Türk, İsviçre, Alman Hukukundaki ve Uluslararası Hukuktaki Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

Türk hukukunda evli kadının soyadına ilişkin TMK m. 187 hükmünün, kadın-erkek eşitliğiyle, soyadı üzerindeki hakkın kişilik hakkına ait bir değer olması ve vazgeçilmezliğiyle hiçbir şekilde bağdaşmadığı kanaatindeyiz⁶³. Bu husustaki içtihatları müteakip bölümde değerlendireceğiz.

⁶⁰ R.G. T. 18.06.2003, S. 25142.

⁶¹ Sözleşme metni için bkz. R.G. T. 23.07.2003, S. 25175.

⁶² Sözleşme 49. maddesi uyarınca, Türkiye bakımından 23.12.2003 tarihinden itibaren hüküm doğurmaya başlamıştır. Bkz. <http://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/117-medeni-ve-siyasi-haklara-iliskin-uluslararası-sozlesme/>

⁶³ **Moroğlu**, s. 137 vd.; **Göztepe**, s. 128-129; **Nomer**, s. 447; **Özdamar**, s. 271-272; **Abik**, s. 265; **Özdamar**, CEDAW, s. 339-340; **Çakırca**, MK m. 187, s. 746 vd.; **Ergene**, s. 164 vd.; **Ayan**, s. 81; **Çakırca**, S., İ.: Evli Kadının Soyadına İlişkin Güncel Gelişmelerin Değerlendirilmesi (Soyadı), İÜHFMD, C. LXX, S. 2, 2012, s. 163-164; **Atasayan**, s. 217; **Aydın**, G., S.: Türk Medeni Kanunu m. 187 (Anayasa Mahkemesininin 187. Maddenin İptal İstemini Red Kararı ve Gerekli Görülen Yeni Düzenleme Hakkında Bir Değerlendirme), Prof. Dr. Mustafa DURAL'a Armağan, İstanbul, 2013, s. 267 vd.; **Kılıçoğlu Yılmaz**, K.: Kadının Bitmeyen Soyadı Sorunu, ABD, 2014/4, s. 585 vd.; **Yüksel**, S., R.: Türk Medeni Kanunu Bakımından Kadın - Erkek Eşitliği, GÜHFD, C. XVIII, Y. 2014, S. 2, s. 183 vd.; **Kılıçoğlu**, A.: Aile Hukuku (Aile), Ankara, 2015, s. 173-174; **Öcal Apaydın**, s. 456-457; **Atasoy**, H.: Evli Kadının Soyadı Sorunu Anayasal mı? Bireysel mi?, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 5, 2015, s. 165-166; **Mortaş**, S.: Evlenen Kadın İle Velayeti Kadına Bırakılan Çocuğun Soyadının Belirlenmesinde “Kocanın Soyadı” Parametresi, GÜHFD, C. XX, Y. 2016, S. 2, s. 358; **Oruç**, M.: Evli Kadının Münhasıran Bekârlık Soyadını Kullanabilmesi, TAAD (Türkiye Adalet Akademisi Dergisi), Y. 7, S. 27, Temmuz 2016, s. 454 ; **Oktay-Özdemir**, Değişiklikler, s. 2019;

İsviçre ve Alman hukukuna gelince, kanaatimizce her iki hukuk sistemi de evli kadının soyadı hususunda kadın-erkek eşitliğini gerçekleştirmiştir. Ancak bizce Alman hukukundaki düzenleme, soyadı aile adı olarak seçilmemiş eşe, önceki soyadını da birlikte taşıma imkânı verdiği için daha yerindedir. İsviçre hukuku bakımından bu imkân ortadan kalkmıştır.

Uluslararası hukuktaki düzenlemelere baktığımız zaman, doğrudan doğruya kadının soyadına veya aile adına ilişkin tek düzenleme, yukarıda da yer verdiğimiz Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 16/1 b. g hükmüdür. Bu sözleşmeyle, sözleşmenin tarafı olan ülkeler, aile adı konusunda karı ve koca için eşit kişisel haklar getirmeyi taahhüt etmişlerdir. Ne var ki, Türkiye hâlâ bu taahhüdünü yerine getirmiş değildir.

Esasen soyadı hususunda hazırlanmış tasarı ve teklifler mevcuttur⁶⁴. Ancak hiçbiri kanunlaşmamıştır. Bunlardan Adalet Bakanlığı'nın hazırladığı tasarıda⁶⁵ 187. madde şöyle düzenlenmiştir: “Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını kullanabileceği gibi, sadece önceki soyadını kullanmaya da devam edebilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir”. Kanaatimizce bu düzenleme, mevcut hükümden daha isabetli olmakla birlikte, eşlere ortak aile soyadı seçme imkânı vermemektedir⁶⁶. Aile, Anayasa'nın ifade ettiği gibi (m. 41), eşler arasında eşitliğe dayanacaksa yapılacak düzenlemenin de, örneğin Alman Medeni Kanunu'ndaki gibi olması uygundur.

Helvacı/Kocabaş, s. 640-641. Karş. **Hatemi, H./Kalkan Oğuztürk, B.**: Kişiler Hukuku, İstanbul, 2014, s. 55; **Yılmaz**, s. 149.

⁶⁴ TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nda bulunan tasarı ve teklifler için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=98447; https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=112216; https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=113063. Ayrıca bkz. **Tumay, M./Altınel, G.**: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Gunes V. Turkey Kararının Türk Anayasa Hukuku Açısından Tahlili, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 33, 2015, s. 177.

⁶⁵ **Ayan**, s. 70-74.

⁶⁶ **Ayan**, s. 72; **Ergene**, s. 165.

II. EVLİ KADININ SOYADINA İLİŞKİN ANAYASA MAHKEMESİNİN KARARLARI

1. Somut Norm Denetimi Yoluyla Verdiği Kararlar

a. 1997/61 E., 1998/59 K., 29.09.1998 Tarihli Kararı

Anayasa Mahkemesi somut norm denetimi yoluyla önüne gelen mülga 743 sayılı 4248 sayılı Kanunla değişik TMK m. 153 hükmüne ilişkin yaptığı değerlendirmede, bu hükmü eşitlik ilkesine aykırı bulmamıştır. Karar 29.09.1998'de verilmiş, ancak 15.11.2002'de Resmi Gazete'de yayımlanmıştır⁶⁷. Karara konu olan olayda, evlenmek suretiyle eşinin soyadını alan kadın, kendisinin evlenmeden önceki soyadını aile soyadı olarak kullanmak amacıyla dava açmış, yerel mahkeme, 743 sayılı TMK m. 153/1 hükmünün, Anayasa'nın 12. ve 17. maddelerine aykırılığı iddiasını ciddi bulup hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur. Anayasanın *Temel hak ve hürriyetlerin niteliği* kenar başlıklı 12. maddesi, "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. (2) Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder" şeklindedir. *Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı* kenar başlıklı 17. maddesi ise, davanın görüldüğü tarihte "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. (2) Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. (3) Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz. (4) Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali⁶⁸ ile meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır" hükmünü içermektedir. Ancak Anayasa

⁶⁷ R.G. T. 15.11.2002, S. 24937. Bu karar 8'e 3 oyçokluğuyla verilmiştir.

⁶⁸ "Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile" ibaresi 07.05.2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanunun 3. maddesiyle metinden çıkarılmıştır.

Mahkemesi iptali istenen TMK m. 153 hükmünü, Anayasanın 10. maddesiyle ilgili görmüştür. Davanın görüldüğü tarihte, *Kanun önünde eşitlik* kenar başlıklı 10. madde şu hükmü içermekteydi: “ Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. (2) Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. (3) Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar⁶⁹”. Bundan başka, Anayasa Mahkemesi ilk incelemesinde, bakılmakta olan davada, davacı kadın kendi soyadının aile soyadı olmasını istediği için, esas incelemenin fıkra da yer alan, “Kadın evlenmekle kocasının soyadını alır” sözcükleriyle sınırlı olarak yapılmasına ve işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi yaptığı değerlendirmede, itiraz konusu hükmün, sosyal gerçeklerin doğurduğu zorunluluklardan ve yasa koyucunun yıllar boyu kökleşmiş bir geleneği kurumsallaştırmasından kaynaklandığını, “Aile hukuku” öğretisinde de kadının erkeğe göre farklı yaratıldığı, zorunluluklar ve toplumsal gerçekler karşısında kadının korunması, aile bağlarının güçlendirilmesi, evlilik birliğinde düzen ve uyum sağlanması, aile içinde iki başlılığın önlenmesi gerektiği gibi hususlarda görüşler bulunduğunu ifade etmiştir. Mahkeme’ye göre, kullanılan aile isminin kuşaktan kuşağa doğumla geçmesiyle aile birliği ve bütünlüğü devam etmiş olacaktır. Aile birliğinin sağlanması için yasa koyucu eşlerden birisine öncelik tanımıştır. Kamu yararı, kamu düzeni ve kimi zorunluluklar soyadının kocadan geçmesinin tercih nedeni olduğunu göstermektedir. Kaldı ki, itiraz konusu kuralda aile isminin sadece erkeğin soyadına bağlanacağı öngörülmemekte, kadının başvurusu durumunda kocanın soyadı ile birlikte kızlık soyadını da kullanma olanağı bulunmaktadır.

Öte yandan, kadının evlenmekle kocasının soyadını almasının cinsiyet ayırımına dayanan bir farklılaşma yarattığı savının da yerinde olmadığını,

⁶⁹ 10. maddeye, 07.05.2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanununun 1. maddesiyle eklenen ek fıkra ile “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” hükmü, keza bu fıkraya 07.05.2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanununun 1. maddesiyle eklenen cümle ile de “Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz” hükmü getirilmiştir.

Anayasa'nın 10. maddesinde öngörülen eşitliğin, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmeyeceğini belirterek kişilerin haklı bir nedene dayanarak değişik kurallara bağlı tutulmalarının eşitlik ilkelerine aykırılık oluşturmadığını, durum ve konumlarındaki özelliklerin kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerekli kılabileceğini, yasa koyucunun aile soyadı olarak kocanın soyadına öncelik vermesinin belirtilen haklı nedenler karşısında eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmadığından bahisle itiraz konusu kuralın Anayasanın 10., 12. ve 17. maddelerine aykırı olmadığını belirtip iptal istemini üç karşı oyla reddetmiştir.

Karşı oy yazısı, kanaatimizce haklı bulmadığımız bu gerekçeye cevap niteliğindedir. Bu yazıda, öncelikle, genel eşitlik ilkesinin somut bir uygulaması olarak farklı cinslerin eşit haklara sahip olması ilkesinin⁷⁰, kadın ve erkeğin cinsiyetine bakılmaksızın aynı hukuksal statüye bağlı tutulmasını ve bunun sonucu olarak da hak ve özgürlüklerle sorumluluklar bakımından tam bir eşitlik sağlanmasını zorunlu kıldığı ifade edilmiştir. Keza, davanın görüldüğü sırada çoktan imzalayıp onayladığımız “Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”ne yer verilmiş, bu sözleşmede genel eşitlik ilkesinin somut bir göstergesi olan “farklı cinslerin eşit haklara sahip olması ilkesi”nin esas alındığının görüldüğü ifade edilmiş, bu doğrultuda Sözleşmenin başlangıcında, “Kadınlara karşı ayrımcılığın, hak eşitliği ve insan şeref ve haysiyetine saygı ilkelerini ihlâl ettiği” belirtildikten sonra 1. maddede, kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın hak ve özgürlükler konusunda cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, yoksunluk ve

⁷⁰ Bu noktada karşı oy yazısında, Anayasa'da, Alman Anayasası'nın 3. maddesinde olduğu gibi “kadın ve erkek eşit haklara sahiptir” biçiminde somut bir kural yer almamakta ise de, 10. maddedeki genel eşitlik tanımının bu ilkeyi de kapsadığı hususunda bir duraksama olamayacağı da ifade edilmiştir. 10. maddeye, “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür” hükmü 07.05.2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanununun 1. maddesiyle ek fıkra ile eklenmiştir. Moroğlu, bu kararın verildiği tarihte henüz 41., 10. ve 90. maddelerde değişiklik yapılmamış olduğunu, bu davanın söz konusu değişikliklerden sonra açılmış olsaydı, Anayasa Mahkemesi'nin eşitliğe aykırılık sebebiyle bu hükmü iptal etmesinin kaçınılmaz olacağını ifade etmiştir, ancak 2011 yılında da sonuç değişmemiştir. Bkz. **Moroğlu**, N.: Medeni Yasa'ya Göre Kadının Soyadı ve Bir Öneri (Öneri), İBD, c. 79, S. 2005/5, s. 1506.

kısıtlamanın “kadınlara karşı ayırım” olarak değerlendirileceği; 2. maddenin (g) bendinde taraf devletlerin, kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan yasa, yönetmelik, adet ve uygulamaları, değiştirmek ve kaldırmak için yasal düzenlemelerle birlikte gerekli uygun önlemleri almayı üstlendikleri; 5. maddenin (a) bendinde, her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı ön yargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek için taraf devletlerin tüm uygun önlemleri alacaklarının ve 16. maddenin (c) bendinde de evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında aynı hak ve sorumluluklar sağlayacaklarının belirtildiği hususuna yer verilmiştir. Karşı oy yazısında belirtilen 16/1 c bendine ve başka bazı maddelere Türkiye sözleşmeyi onayladığı tarih itibariyle mevzuatının sözleşme hükümleriyle çelişmesi sebebiyle çekince koymuş, bu çekinceleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği’ne tevdi ettiği Dışişleri Bakanlığı’nın 29.06.1999 tarihli yazısıyla kaldırmıştır⁷¹. Davanın görüldüğü tarih itibariyle henüz bu çekince kalkmış değilse de, bu hükmün eşitlik ilkesine aykırılığını bertaraf etmemektedir. Kaldı ki, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda da -çekinceler kalkmış olmasına rağmen- eşitliğe uygun bir düzenleme yapılmamıştır.

Karşı oy yazısında Anayasa’nın 13. maddesine de değinilmiş, nihayetinde söz konusu hükmün Anayasa’nın 10, 13 ve 17. maddelerine aykırı olduğu kanaati açıklanmıştır. Davanın görüldüğü tarihte, Anayasa m. 13 hükmü şu şekildedir: “Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir. (2) Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz. (3) Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir”. Karşı oy yazısındaki değerlendirme de şu şekildedir: “...Bu anlayış içinde bakıldığında, yalnız kadın yönünden zorlama getirdiği anlaşılan “Kadın evlenmekle kocasının

⁷¹ Moroğlu, İnsan Hakları, s. 34-35; Özdamar, CEDAW, s. 48. Bkz. Yuk. I, 3, d, cc.

soyadını alır.” biçimindeki itiraz konusu kural, evlilik birliği içinde hak ve yükümlülükler bakımından aynı hukuksal konumda bulunan taraflardan kocayı kadın karşısında üstün duruma getirmektedir. ***Bu eşitsizliği kamu düzeni kamu yararı gibi soyut kavramlarla açıklamak da olanaklı değildir. Çünkü bu tür gerekçelerin, ancak kamu düzenini bozan ya da kamusal yararı zedeleyen somut olayların varlığı halinde geçerli olabileceği açıktır. Evlenen kadının soyadı üzerindeki kişilik hakkının kimi olasılıklara veya varsayımlara dayanılarak sınırlandırılmasının demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaştığı ileri sürülemez.*** Bu nedenle itiraz konusu kural Anayasa’nın 13. maddesi ile de uyum içinde değildir...”.

Karşı oy yazısında, Alman Anayasa Mahkemesinin 1991 yılındaki kararı da örnek olarak gösterilmiştir. Buna göre, “...1976 tarihli Alman Evlilik ve Aile Hukuku Yasası’ndaki eşlerin ortak bir soyadı kullanacağı, aile soyadı olarak karının ya da kocanın soyadının seçilebileceği, eğer eşler bir karara varamazlarsa, kocanın soyadının ailenin soyadı olarak kabul edileceğine ilişkin kuralı inceleyen Alman Anayasa Mahkemesi 5.3.1991 günlü kararıyla kocanın soyadının ikincil aile adı olarak seçilmesini Anayasa’ya aykırı bulmuştur. İptal kararının gerekçesinde şu görüşlere yer verilmiştir: “... bir ilişkinin geleneksel yapısı, eşitsizliği haklı kılamaz. Eğer mevcut toplumsal gerçeklik veri olarak ele alınırsa, anayasal bir emir olan farklı cinslerin eşit haklara sahip olmaları ilkesinin gerçekleştirilmesi işlevini kaybedecektir. Bu ilkeye sıkı sıkıya bağlı kalınmalıdır. Esas olarak bu kadınların ayrımcılığa uğradığı yerlerde geçerlik kazanmaktadır. Çünkü Anayasa’nın 3. maddesinin ikinci fıkrası böylesi ayrımcılığı önleme amacına hizmet etmektedir. Doğumla kazanılan ad, kişinin bireyselliğinin ve kimliğinin ifadesidir. Bu nedenle birey hukuk düzeninin adına saygı göstermesini ve bunun korunmasını talep edebilir. Bir isim değişikliği, çok önemli nedenler olmadıkça talep edilemez. (Ece Göztepe, Anayasal Eşitlik İlkesi Açısından Evlilikte Kadının Soyadı, AÜHFD. C. 45, S.17)⁷² Avrupa İnsan Hakları Divanı da, 1994 yılında verdiği İsviçre hakkında mahkûmiyetle sonuçlanan

⁷² **Göztepe**’ye yapılan atıfta makalenin başlığı doğru olmakla birlikte derginin adı, sayısı doğru değildir. Doğru atıf şu şekilde olmalıdır: **Göztepe**, E.: Anayasal Eşitlik İlkesi Açısından Evlilikte Kadınların Soyadı, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 54-2, 1999, s. 127.

bir kararında⁷³, ismin kişinin kimliği anlamına geldiğini, buna yapılan müdahalenin, ailenin özel yaşamına müdahale sayıldığını bu nedenle eşitlik ilkesine aykırı olduğunu belirtmiştir...”.

Sonuç olarak, iptali istenen hükmün öncelikle 10. maddeye (eşitlik ilkesini), keza 13. ve 17. maddelere neden aykırı olduğu, karşı oy yazısında açık bir şekilde ortaya konmuştur. Nitekim Anayasa Mahkemesinin bu kararı Öğreti’de⁷⁴ de eleştirilmiştir. Ne var ki, şimdi değerlendireceğimiz üzere, bu karardan on üç yıl sonra aynı hükmü içeren TMK m. 187 de Anayasaya aykırı bulunmamıştır.

b. 2009/85 E., 2011/49 K., 10.03.2011 Tarihli Kararı

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu 01.01.2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kadın-erkek eşitliği ilkesine aykırı olan hükümlerin pek çoğu yeni Medeni Kanun’la yürürlükten kaldırılmıştır⁷⁵. Ancak kanun koyucu evli kadının soyadını düzenleyen 187. maddede hüküm değişikliği yapmamıştır.

TMK m. 187’nin Anayasa’ya aykırılığı hususunda üç ayrı mahkemenin iptal talebi söz konusu olmuş, bu talepler birleştirilip inceleme yapılmıştır. Mahkemelerin talepleri hükmün, Anayasa’nın 2., 10., 12., 17., 41. ve 90. maddelerine aykırı olduğu ve iptali gerektiği yönündedir. Anayasa Mahkemesi, itiraz konusu kuralın 90. maddeyle ilgisinin olmadığı, 2., 10., 12., 17. ve 41. maddelere de aykırı olmadığı gerekçesiyle iptal istemini reddetmiştir⁷⁶.

Yerel mahkemeler itiraz başvurusunda bulunurken, aynı hükmü içeren mülga 743 sayılı TMK m. 153’e ilişkin iptal isteminin reddinden bu yana ortaya çıkan gelişmelere yer vermişler, Anayasa’nın değişen hükümlerine yollama yapmışlardır. Gerçekten de, Anayasa’nın, *Kanun önünde eşitlik*

⁷³ Bahsedilen karar Burghartz kararıdır. Bkz. Yuk. I, 3, b.

⁷⁴ **Nomer**, s. 447 vd.; **Abik**, s. 115 vd.; **Moroğlu**, Öneri, s. 1505-1506; **Çakırca**, MK m. 187, s. 712 vd.; **Ergene**, s. 131; **Eksi**, N.: Medeni Kanunun Kadının Soyadına İlişkin Hükmünün AIHS, Anayasa, CEDAW ve MÖHUK Kapsamında Değerlendirilmesi, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Erhan ADAL’a Armağan, Özel Sayı, C. VIII, S. 2, Y. 2012, s. 314 vd.; **Atasayan**, s. 202-204.

⁷⁵ Bu hususta geniş bilgi için bkz. **Özdamar**, s. 209 vd.

⁷⁶ R.G. T. 21.10.2011, S. 28091. Bu karar 9’a 8 oyçokluğuyla verilmiştir.

kenar başlıklı 10. maddesi, “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. (2) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz”; Anayasa’nın *Ailenin korunması ve çocuk hakları* kenar başlıklı 41. maddesi, “Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır” şeklindedir. Bundan başka, her üç mahkemenin de başvuru gerekçelerinde yer alan Anayasa’nın *Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma* kenar başlıklı 90/5 fıkrasına “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır” cümlesi eklenmiştir. Karardan anlaşıldığı kadarıyla, Kadıköy 1. Aile Mahkemesi, m. 90/5 gereği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 8 ve 14 ile Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi m. 1’i uygulamak suretiyle, davacının talebini kabul etmiş, ancak Yargıtay 2. Hukuk Dairesi yerel mahkemenin kararını bozmuş, yerel mahkeme direnme kararı vermiştir. Öte yandan, her üç mahkeme de AİHM’in Ünal-Tekeli kararına yer vermişlerdir. Ne var ki, Anayasa Mahkemesi sanki hiç böyle bir karar verilmemiş gibi, iptal isteminin reddine ilişkin gerekçesinde bu hususa bir cümle ile bile değinmemiş, buna karşılık Burghartz kararından önce, 1977 yılında verilmiş olan Hagmann-Hüsler kararına isim vermeden yollama yapmıştır⁷⁷.

Anayasa’nın 2. maddesi, Cumhuriyetin niteliklerine, bu bağlamda sosyal hukuk devleti olmasına ilişkindir. *Temel hak ve hürriyetlerin niteliği*

⁷⁷ AİHM bu kararında davacının evlendikten sonra kullanmaya başladığı Hagmann soyadının önünde önceki soyadı olan Hüsler’i de kullanabilmesi sebebiyle, kendisinin toplumda yeterince tanınabileceği sonucuna varmıştır. Lucie Hagmann-Hüsler Parlamento seçimlerinde adaydır ve sadece bekârlık soyadını kullanmak istemiştir. Bu talebi kabul görmemiş, cinsiyete dayalı ayrımcılık iddiası ise farklılığın objektif ve makul olduğu iddiasıyla reddedilmiştir. Nihayetinde AİHM’nin daha sonra verdiği kararlara baktığımız zaman konuya bakış açısının değiştiği açıktır. Bkz. **Ergene**, s. 149-150; **Çakırca**, Soyadı, s. 149-150, s. 156. Karar için bkz. [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-74397"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). file:///C:/Users/ASUS/Downloads/HAGMANN-HUSLER%20v.%20SWITZERLAND.pdf.

kenar başlıklı 12. maddeye göre, “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. (2) Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder”. Esasen, soyadının bu nitelikte bir hak olduğunu Anayasa Mahkemesi de kabul etmiştir. Şöyle ki, “... Soyadı, belli bir ailenin bireylerini diğer ailenin bireylerinden ayırmaya yarayan ve kuşaktan kuşağa geçen addır. Bir kimsenin kimliğinin belirlenmesinde en önemli unsur olan soyadı, **vazgeçilemez, devredilemez, kişiye sıkı surette bağlı bir kişilik hakkıdır...**”. Ancak evlenen kadının bundan vazgeçmek zorunda bırakılmasını Anayasa’ya aykırı görmemiştir. *Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı* kenar başlıklı 17. maddeye göre, “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir”. İtiraz yoluna başvuran mahkemelerden Ankara 8. Aile Mahkemesi, itiraz konusu hükmün, bu maddeye aykırılığını şu şekilde ifade etmiştir: “...Anayasanın 17. maddesi uyarınca, “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.” ***Kişinin var olan soyadını, evlense dahi sürdürülebilirlik hakkının manevi varlığı içerisinde olduğunda kuşku yoktur.*** Öyle ise, evlenmekle kocanın soyadının alınacağına ilişkin TMK 187. maddedeki düzenleme, Anayasanın 17. maddesindeki kişinin manevi varlığını koruma ilkesine aykırıdır...”.

Anayasa Mahkemesi’nin kararını değerlendirme noktasında, Ünal-Tekeli kararına bakmak gereklidir. Zira Anayasa Mahkemesi ikinci kararında, ilk kararındaki gerekçelere yer vermiş, AİHM de yaptığı değerlendirmede, bu ilk karardaki argümanları irdelenmiştir. “Başvuran, Ayten⁷⁸ Ünal Tekeli, 1965 doğumlu bir Türk vatandaşıdır ve İzmir’de yaşamaktadır. 25 Aralık 1990 tarihinde yaptığı evliliğin ardından, o dönemde halen stajyer avukat olan başvuran Türk Medeni Kanunu’nun 153. maddesi uyarınca eşinin soyadını almıştır. Meslek hayatında kızlık adıyla bilindiğinden, bu ismi yasalara göre aldığı soyadın önüne eklemeyi sürdürmüştür. Ancak resmi dosyalarda her iki ismi de kullanamamaktadır. Başvuran, 22 Şubat 1995’te Karşıyaka Asliye Mahkemesi’nde (“Asliye Mahkemesi”) yalnızca kızlık soyadı “Ünal”ı kullanmasına izin verilmesi için dava açmıştır. Asliye Mahkemesi, 4 Nisan 1995 tarihinde, Türk Medeni Kanunu’nun 153. maddesi-

⁷⁸ Kararda yanlış biçimde Ayten yerine Ayşe yazılmıştır.

sine göre evli kadınların evlilikleri süresince kocalarının ismini taşımalarının gerektiğini gerekçe göstererek başvuranın talebini reddetmiştir. Başvuranın hukuki hususlara ilişkin yaptığı itiraz 6 Haziran 1995'te Yargıtay tarafından reddedilmiştir. 23 Haziran 1995'te karar başvurana tebliğ edilmiştir. 14 Mayıs 1997'de Medeni Kanun'un 153. Maddesi'nde yapılan değişikliklerden biri ile evli kadınlar kızlık soyadlarını eşlerinin soyadlarının önüne ekleyebilme hakkını kazanmıştır. Başvuran, söz konusu değişikliğin kendisinin soyadı olarak yalnızca kızlık adını kullanabilme yönündeki talebini karşılamadığını düşündüğü için bu olasılıktan yararlanmamayı tercih etmiştir. 22 Kasım 2001'de yeni Medeni Kanun yürürlüğe girmiştir⁷⁹. 187. madde, eski 153. maddeyle aynı hükümleri taşımaktadır.

AİHM kararında, Anayasa Mahkemesinin 153. maddeye ilişkin iptal kararındaki gerekçelere de yer vermiştir. Bundan başka, uluslararası hukuk başlığı altında Avrupa Konseyi'nin konuyla ilgili çalışmalarına, karar tarihi itibarıyla de Türkiye'nin onayladığı ve çekincelerini de kaldırdığı Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi m. 16/1 b. g hükmüne de yollama yapmıştır.

“Başvuran ulusal mercilerin evliliğinden sonra yalnızca kızlık soyadını kullanmasına izin vermemelerinin, hem tek başına hem de 14. maddeyle beraber düşünüldüğünde 8. maddeye aykırı olduğunu iddia etmektedir. Sözleşme'nin 8. maddesi şu şekildedir: 1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. 2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir. 14. madde ise şöyledir: Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.” AİHM davayı incelerken 8. madde ile 14. maddeyi birlikte ele almıştır. Hükümet, söz konusu davaya Sözleşme'nin 8. maddesinin uygulanamayacağını öne sürmüş, isim seçimi-

⁷⁹ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu 01.01.2002'de yürürlüğe girmiştir.

nin tam olarak bir bireysel tercih meselesi olmadığını ve Devletlerin bu alanda geniş bir tasarruf hakkına sahip bulduklarını belirtmiştir. İsim verme konusundaki mevzuatın Devlet tasarrufunda kalması gerektiğini ve Sözleşme'nin kapsamı içerisinde yer almadığını iddia etmiştir. Buna karşılık, AİHM, Sözleşme'nin 8. maddesinin isimlere dair net bir hüküm getirmediğini, ancak yine de bir kimlik belirleme ve aile bağı aracı olarak insanın isminin özel ve aile yaşamını etkilediğini yinelemiştir. AİHM'e göre, isimlerin kullanımını düzenlemede kamu çıkarının bulunması, kişinin ismini bir dereceye kadar başkalarıyla ilişki kurma hakkını da kapsadığı kabul edilen özel ve aile hayatı alanının dışında bırakmak için yeterli değildir. Dolayısıyla şikâyetin konusu Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında yer almaktadır.

Sözleşme'nin 8. maddesiyle 14. maddeye uygunluğa gelince, başvuran, Türk yasaları tarafından erkeklerin kendi soyadlarını kullanmasına izin verilmesine karşın, yetkililerin evlendikten sonra kızlık soyadını kullanmasına izin vermemesinden şikâyet etmiştir. Bunun **cinsiyete dayalı ayrımcılık olduğunu ve Sözleşme'nin 14. maddesiyle beraber düşünüldüğünde 8. maddeyi ihlal ettiğini öne sürmüştür**. Buna karşılık, Hükümet, **durumun cinsiyetler arasında farklı muamele teşkil ettiğinin farkındadır ancak bunun nesnel ve makul temelleri olduğunu, dolayısıyla ayrımcılık oluşturmadığını** öne sürmektedir. Burghartz kararına ilişkin olarak da, Hükümet, aile birliği ile soyadı arasında bir ilişki olduğunu ve Türk mevzuatının ailelerin kocanın ismini almasını sağlayarak ortak bir isim kullanımı yoluyla aile birliğini vurgulayan bir düzenlemeyi benimsediğini öne sürmüştür. Hükümetin görüşlerine göre, aile birliği bir kamu düzeni meselesidir ve birey kamu düzeniyle temasa geçtiği an özel yaşam sona ermektedir. Öte yandan, Hükümet doğum, evlilik ve ölüm kütüğünde yapılacak bir sistem değişikliğinin büyük zorluklar yaratacağını da belirtmiştir.

AİHM değerlendirmesini üç başlık altında ortaya koymuştur. *Uygulanabilir ilkeler* başlığı altındaki değerlendirmesi ana hatlarıyla şu şekildedir: AİHM, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. maddesinin, diğer bağımsız maddeler tarafından güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin kullanılmasında ayrımcılığa karşı koruma sağladığını ifade edip her farklı muamelelerin bu maddeye aykırı olmayabileceğini, eşdeğer ya da benzer bir konudaki başka insanlara imtiyazlı muamele yapıldığının ve bu farkın ayrımcılık teşkil ettiğinin kanıtlanması gerekli olduğunu belirtir. AİHM'nin içtihat-

larına göre, **bir farklı muamelenin 14. maddeye aykırı olması için nesnel ve makul bir nedeninin olmaması gereklidir.** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin belirlediği bir hakkın kullanımındaki farklı bir muamelenin meşru bir amacı olması da yeterli değildir, bu bağlamda “kullanılan yöntem ile gerçekleştirilmesi istenilen amaç arasında makul bir oransal bağ olmadığı” kanıtlandığında da 14. maddenin ihlal edildiği kabul edilir. Taraf Devletler, benzer durumlar arasındaki küçük farklılıkların hangi durumlarda yasalarda farklı muameleyi gerekli kıldığını belirlemede bir dereceye kadar takdir hakkına sahiptir. Bu hakkın kapsamı durumlara, konuya ve konunun geçmişine göre değişebilir. **Ancak, yalnızca cinsiyete dayalı bir farklı muamele- nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne uygun olduğunun kabul edilebil- mesi için çok geçerli nedenler sunulması gereklidir.**

Benzer durumdaki kişilere farklı muamelede bulunulup bulunulmadığı başlığı altındaki değerlendirmelere gelince, başvuranın yaptığı şikâyet, evli kadınların evlendikten sonra yalnızca kızlık soyadlarını yasal olarak kullanamamalarına karşın evli erkeklerin evlenmeden önceki soyadlarını kullanabilmeleri hakkındadır. Bu durumun benzer konumdaki kişiler arasında cinsiyete dayalı “farklı muamele” teşkil ettiği şüphesizdir.

Nesnel ve makul bir gerekçe olup olmadığı hususuna gelince, hükümetin savunmasına göre, söz konusu müdahale kocanın soyadı vasıtasıyla aile birliğini yansıtarak kamu düzenini sağlamaya yönelik meşru bir amaç gütmektedir. Başvuran bu sava itiraz etmiştir. Taraf Devletlerin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi uyarınca, aile birliğini yansıtmaya yönelik önlemlere ilişkin bir takdir hakkına sahip olmalarına rağmen AİHM, **farklı muameleyi haklı çıkartacak ikna edici gerekçeler gösterilmediği müddetçe,** 14. madde ile bu tür önlemlerin, ilkesel olarak, erkek ve kadına eşit şekilde uygulanmasının öngörüldüğünü yineler. Bu davada AİHM böyle bir neden olduğuna ikna olmamıştır.

AİHM, cinsiyetler arası eşitliğin geliştirilmesinin günümüzde Avrupa Konseyi'ne üye Devletler arasında önemli bir hedef olduğunu hatırlatmakta, bu noktada Bakanlar Komitesi'nin yayınladığı metinlere yollama yapmaktadır. Uluslararası düzeyde de, Birleşmiş Milletler nez'indeki kadın-erkek eşitliğine ilişkin gelişmeler, bu alanda, eşlerden her birinin kendi soyadını kullanma ya da yeni aile isminin seçiminde eşit fikir bildirme hakkının tanınmasına doğru ilerlemektedir.

Avrupa Konseyi'nin üye ülkeleri arasında Türkiye -çift başka bir düzenlemeyi tercih etse bile-**kocanın soyadının çiftin soyadı olarak kabul edilmesini ve bu nedenle kadının, evlendiğinde otomatik olarak kendi soyadını kaybetmesini yasalarla öngören tek ülke** konumundadır. Türkiye'de, karı kocanın böyle bir düzenlemeyi kabul etmesi halinde bile evli kadınlar yalnızca kızlık soyadlarını kullanamamaktadır. Türk mevzuatında 22 Kasım 2001 itibarıyla kızlık soyadını kocanın soyadının önüne ekleyebilme olanağı da bu durumu değiştirmemektedir. Evliliklerinin soyadlarını etkilemesini istemeyen kadınların çıkarları dikkate alınmamıştır. AİHM, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ile kadın-erkek eşitliğine aykırı hükümlerin kaldırıldığını, evlilikten sonraki aile ismine yönelik, kadınları kocalarının ismini almaya zorlayan hükümlerin değişmeden kaldığını da belirtmiştir.

AİHM'nin önündeki ilk soru aile birliğinin erkeğin ismi ile yansıtılması geleneğinin söz konusu davada nihai bir etken sayılıp sayılamayacağıdır. Bu geleneğin, erkeğin aile içerisinde sahip olduğu birincil ve kadının sahip olduğu ikincil rollerden kaynaklandığı açıktır. Günümüzde, erkek-kadın eşitliğinin, Türkiye de dâhil, Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler içerisinde gösterdiği gelişim ve özellikle de **ayrımcılık yapmama ilkesine verilen önem, Devletlerin bu geleneği uygulamasını engellemektedir.** Bu bağlamda, aile birliği, aile soyadı olarak erkeğin soyadının kabul edilmesiyle yansıtılabileceği gibi, kadının soyadının ya da çift tarafından seçilen ortak bir soyadın kabul edilmesiyle de yansıtılabilir. Bu noktada, bir hususa hemen işaret edelim. Anayasa Mahkemesi, red gerekçeleri içinde şu ifadelerle yer vermiştir: "...İtiraz konusu "*Kadın evlenmekle kocasının soyadını alır*" kuralının da aile birliğinin korunması ve aile bağlarının güçlendirilmesi başta olmak üzere, nüfus kayıtlarının düzenli tutulması, resmi belgelerde karışıklığın önlenmesi ve soyun belirlenmesi gibi kamu yararı ve kamu düzeni gerekleri nedeniyle kabul edildiği anlaşılmaktadır...". "...İtiraz konusu kural ile aile ismi olarak kullanılan soyadının kuşaktan kuşağa geçmesiyle, Türk toplumunun temeli olan aile birliği ve bütünlüğünün devamı sağlanmış olmaktadır...". Buna karşılık, Engin Yıldırım tarafından kaleme alınan karşı oy yazısında, bu ifadelerle isabetli bir şekilde şöyle cevap verilmiştir: "...Ülkemizde de Anayasa Mahkemesi bir kararında, kadının kocasının soyadını almasını, "Kimi sosyal gerçeklerin doğurduğu zorunluluklardan ve yasa

koyucunun yıllar boyu kökleşmiş bir geleneği kurumsallaştırmasından” kaynaklandığını savunmuştur. Mahkeme, aile birliğinin sağlanması, kamu yararı, kamu düzeni ve kimi zorunluluklardan dolayı soyadının kocadan geçmesinin tercih nedeni olduğunu ifade etmiştir. Evlendikten sonra kadının kocasının soyadını almasının aile birliğini sağladığı ispat edilmesi gereken bir iddiadır... Ülkemizde soyadı kullanımını 1934’den beri zorunludur. Dolayısıyla, soyadı kullanımını Türk toplumunun yüzyıllardır sürdüğü bir gelenek olmadığından kadının evlendiğinde evlilik öncesi soyadını kullanmasının aile birliğine zarar verdiği iddiası kendi içinde çelişkili olmaktadır. Zira böyle bir iddiadan, Soyadı Kanunu’ndan önce Türk toplumunda aile birliğinin zayıf olduğu sonucu kaçınılmaz olarak çıkmaktadır. Kadının evlendikten sonra kocasının soyadını alması aile içinde tek soyadının olmasını sağladığından, bunun idari işlemlerde karışıklıkların önlenmesi için gerekli olduğu görüşü dile getirilebilir. Bununla birlikte, TC kimlik numarası ile ilgili düzenlemeler, soyadının nüfus kayıtlarının düzenli tutulması ve resmi belgelerde karışıklığın önlenmesi işlevini azaltmıştır...”.

AIHM’nin yanıtlanması gereken ikinci soru aile birliğinin ortak bir aile ismiyle yansıtılmasının gerekli olup olmadığı ve evli çiftler arasında bir fikir ayrılığı halinde çiftlerden birinin soyadının diğerine empoze edilmesinin mümkün olup olmadığıdır. Bu bağlamda AIHM, taraf Devletlerin uygulamalarının, evli bir çiftin ortak bir aile adı taşımamayı tercih ettiği durumlarda bile aile birliğinin korunup güçlendirilebileceğini gösterdiğine dikkat çekmektedir. Avrupa’da uygulanan sistemlerin gözlemlenmesi bu bulguyu desteklemektedir. Söz konusu davada Hükümet, **ortak bir aile ismi ile aile birliğinin yansıtılmaması halinde, evli çiftlerin ve/veya üçüncü tarafların karşılaşabileceği somut ya da önemli bir sorun gösterememiş ya da kamu çıkarının zarar gördüğünü kanıtlayamamıştır. Bu şartlar altında AIHM, evli kadınların aile birliği adına kocalarının soyadını taşımak zorunda bırakılmalarının -önüne kendi kızlık soyadlarını ekleyebilseler de- nesnel ve makul bir nedeni olmadığı** kanısındadır.

AIHM, geleneksel kocanın soyadına dayalı aile ismi sisteminden, evli çiftlerin kendi soyadlarını kullanabilmelerine ya da özgürce ortak bir aile ismi seçmelerine izin veren başka bir sisteme geçişin doğum, evlilik ve ölüm kayıtlarının tutulması konusunda yaratacağı sorunların önemini göz ardı etmemektedir. *Ancak bireylerin seçtikleri isme göre, saygınlık ve itibarla*

yaşamalarını sağlamak için toplumdaki bir miktar sıkıntı çekmesini beklemek makul olacaktır. Sonuç olarak, aile birliğini ortak bir aile ismi aracılığıyla yansıtmaya amacı, davada şikâyet konusu olan cinsiyete dayalı farklı muamele için yeterli bir gerekçe oluşturamamaktadır. Dolayısıyla, söz konusu farklı muamele 8. maddeyle beraber düşünüldüğünde 14. maddeye aykırıdır. Bu sonuca göre AİHM söz konusu farklı muamelenin tek başına 8. maddeyi ihlal edip etmediğini belirlemeye gerek görmemiştir.

Anayasa Mahkemesi ise, yasa koyucunun aile soyadı konusundaki takdir hakkını, aile birliği ve bütünlüğünün korunması ve aile bağlarının güçlendirilmesi başta olmak üzere, kamu yararı ve kamu düzeninin gerektirdiği kimi zorunluluklar nedeniyle, eşlerden birisine öncelik tanıyacak biçimde kullanmasının hukuk devletine aykırı bir yönü bulunmadığını, kaldı ki itiraz konusu kuralda kadının başvurusu durumunda önceki soyadını kocasının soyadının önüne ekleyerek kullanabileceği belirtilerek, kişilik hakkı ile kamu yararı arasında adil bir dengenin kurulmasının da sağlandığını ifade etmiştir. Bundan başka, Anayasa Mahkemesi “...Kadının evlenmekle kocasının soyadını almasının cinsiyet ayırımına dayanan bir farklılaşma yarattığı savı da yerinde değildir. Durum ve konumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları gerekli kılabilir. Belirtilen gerekçelerle yasa koyucunun takdir yetkisi kapsamında aile soyadı olarak kocanın soyadına öncelik vermesi eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmamaktadır...” ifadesine yer vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, sonuç olarak sekiz karşı oyla da olsa, hükmün Anayasa’ya aykırı olmadığına karar vermiştir. Öğreti’de bu karar da çokça eleştiriye sebep olmuştur⁸⁰. İlginç olan bir husus, Anayasa Mahkemesi’nin

⁸⁰ **Ergene**, s. 131 vd.; **Ekşi**, s. 317 vd.; **Çakırca**, Soyadı, s. 147 vd.; **Ayan**, s. 41-43; **Aydın**, s. 248 vd.; **Öden**, M./**Esen**, S.: Anayasa Mahkemesi ve Evli Kadının Soyadı, Prof. Dr. Erdal ONAR’a Armağan, C. II, Ankara, 2013, s. 817 vd.; **Oder**, B., E.: Eşitlik İlkesi ve Temel Hakların Norm Alanlarının Somutlaşması Bakımından Evli Kadının Soyadı, Anayasa Mahkemesinin Medeni Hukuka İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi Sempozyumu (21 Mayıs 2012), İstanbul, 2013, s. 11 vd.; **Yüksel**, s. 185-186; **Öcal Apaydın**, s. 441 vd.; **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, s. 111-112; **Öztan**, s. 211; **Atasoy**, s. 160 vd.; **Oktay-Özdemir**, Değişiklikler, s. 2027. Karş. **Hatemi/Kalkan Oğuztürk**, s. 55.

bu kararı verdiği tarihten (10.03.2011) yaklaşık dokuz ay sonra (08.12.2011) Soyadı Kanunu m.4'ü, eşitlik ilkesine aykırı olduğu için iptal etmesidir⁸¹.

Bu başlık altında değerlendirmek istediğimiz son konu, Anayasa m. 90/5 hükmüdür. Hemen belirtelim, AIHM, Ünal-Tekeli kararında, karar tarihi 16.11.2004 olmasına rağmen, 90/5. maddenin **“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır”** cümlesini de içeren son haline yer vermemiştir. Bu cümle, ilgili maddeye 07.05.2004 tarihli 5170 sayılı Kanun m. 7 ile eklenmiştir⁸².

Anayasa Mahkemesi, itiraz konusu kuralın 90. maddeyle ilgisi olmadığını ifade etmiştir. Ancak iptal isteminde bulunan yerel mahkemelerin gerekçelerinde konunun 90. maddeyle ilgisi açık biçimde ortaya konmuştur. Yeri gelmişken belirtmek isteriz ki, kanaatimizce uluslararası anlaşma hükümleri olmasaydı da, hüküm öncelikle eşitlik ilkesini ihlal eder mahiyettedir ve iptal edilmesi gerekmektedir.

Anayasa m. 90/5, 1. cümleye göre, **“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz”**. Bu noktada anlaşmanın temel hak ve özgürlüklerle ilgili olup olmadığının önemi yoktur, bunlar kanun hükmündedir, kanundan farklı olarak bunlar için Anayasa'ya uygunluk denetimi de söz konusu değildir. 2. cümleye göre, **“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır”**. Bu cümle, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla, kanun hükümlerinin çatışması haline ilişkindir, bu halde uluslararası anlaşmanın esas alınacağını amirdir.

Gerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, gerekse Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, bu madde anlamında usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası

⁸¹ Bkz. Yuk. I, 2, b.

⁸² R.G. T. 22.05.2004, S. 25469.

andlaşmalar kapsamındadır. Özellikle Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi m. 16/1 b. g hükmü, doğrudan doğruya soyadını düzenlemektedir. Buna göre, taraf devletler, kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayırımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır: g) Aile adı, meslek ve iş seçimi dâhil karı ve koca için eşit kişisel haklar. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir milletlerarası andlaşmanın, TMK m. 187 ile farklı hükümler içerdiği, bir başka ifadeyle çatıştığı ve bu hallerde milletlerarası anlaşma hükümlerinin uygulanması gerektiği açıktır⁸³. Nitekim Anayasa Mahkemesi, müteakip başlık altında değerlendireceğimiz üzere, bireysel başvuru yoluyla kendisine gelen taleplerde Anayasa m. 90/5 hükmünün uygulanması gerektiğini ifade etmiştir.

2. Bireysel Başvuru Yoluyla Verdiği Kararlar

Bu başlık altında, somut norm denetiminden farklı olarak, yeni bir yol olması nedeniyle ana hatlarıyla bireysel başvuruya yer verdikten sonra, Anayasa Mahkemesi'nin evli kadının soyadına ilişkin vermiş olduğu kararları değerlendireceğiz.

a. Genel Olarak Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolu, Türk hukukuna 07.05.2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanun'la⁸⁴ yapılan Anayasa değişiklikleri ile girmiştir. Anayasa'nın *Görev ve yetkileri* kenar başlıklı 148. maddesine göre "... (3) Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. (4) Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gere-

⁸³ **Çolaker**, M.: Temel Hak ve Özgürlüklere İlişkin Uluslararası Antlaşmaların İç Hukukta Doğrudan Uygulanması, Ankara, 2010, s. 58 vd.; **Ergene**, s. 161; **Çakırca**, Soyadı, s. 157; **Aydın**, s. 266, dipnot 63; **Öcal Apaydın**, s. 447 vd.; **Atasoy**, s. 147.

⁸⁴ R.G. T. 13.05.2010, S. 27580.

ken hususlarda inceleme yapılamaz. (5) Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Bu yolu düzenleyen Kanun 6216 sayılı⁸⁵ “Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun”dur. Bu Kanun’un 4. Bölümü (45-51. Maddeler) bireysel başvuruya ayrılmıştır.

Bireysel başvuru hakkı kenar başlıklı m. 45/1’e göre, Herkes, Anayasa güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye’nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Ancak bireysel başvuru yoluna gidilebilmesi için, ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir (m. 45/2). Öte yandan, yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi, Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz (m. 45/3).

Bireysel başvuru yoluna gidilebilmesi için, başvuranın, ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkının doğrudan etkilenmiş olması gerekir (m. 46/1). Bu çerçevede, kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamazlar. Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilirler (m. 46/2).

Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Ancak haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren onbeş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme, öncelikle başvuruçunun mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder (m. 47/5).

Bireysel başvuru yapıldığı zaman, Mahkeme, ilk olarak başvurunun kabul edilebilirlik şartlarını taşıyıp taşımadığını değerlendirir, bunun için

---

⁸⁵ R.G. T. 03.04.2011, S. 27894.

başvurunun 45-47. maddelerde öngörülen şartları taşıması gerekir. Kabul edilebilirlik kararı verildikten sonra esasa ilişkin inceleme yapılır. Ayrıca bireysel başvurunun kabul edilebilirliğine karar verilmesi hâlinde, başvurunun bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına gönderilir. Adalet Bakanlığı gerekli gördüğü hâllerde görüşünü yazılı olarak Mahkemeye bildirir (m. 48).

Esasa ilişkin incelemeyi 49. madde düzenlemektedir. Bu maddenin doğrudan çalışma konumuzla ilgili olan 6. fıkrasına göre, bölümlerin, bir mahkeme kararına karşı yapılan bireysel başvurulara ilişkin incelemeleri, bir temel hakkın ihlal edilip edilmediği ve bu ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağına belirlenmesi ile sınırlıdır. Bölümlerce kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz⁸⁶.

b. Bireysel Başvuru Sonucunda Verilen Kararların Etkisi

Esas inceleme sonunda, başvuru hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir. Ancak yerindelik denetimi yapılamaz, idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez (m. 50/1). İnceleme konumuzda olduğu üzere, ***tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir.*** Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvuru lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. ***Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir (50/2).***

Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru sonucunda verdiği kararlar, iptal davası ve somut norm denetimi sonucunda verdiği kararların sonucu birbirinden farklıdır. İptal davası yoluyla, Anayasa Mahkemesi, bir Kanun

⁸⁶ Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkında geniş bilgi için bkz. **Aydın, Ö., D.:** Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru (Bireysel Başvuru), Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XV, Y. 2011, Sa. 4, s. 121 vd.; **Korkmaz, R.:** Medeni Usul Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru, İstanbul, 2017, s. 52 vd.

veya Kanun Hükümünde Kararname'nin veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün esas veya şekil bakımından Anayasa'ya uygun olup olmadığını denetler. Anayasa'ya aykırı bulması halinde de normu iptal eder. Somut norm denetimi ya da itiraz yoluyla ise, bir davaya bakmakta olan mahkemenin, bu davada uygulayacağı bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasa'ya aykırı görmesi veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi bulması halinde, ilgili hükmün Anayasa'ya uygun olup olmadığını denetler. Her halde, verdiği karar herkes için bağlayıcıdır. Buna karşılık, bireysel başvuru yoluyla verdiği kararların etkisi de bireyseldir, öncelikle bir kanun hükmünün iptali için zaten bireysel başvuru yoluna gidilmesi mümkün değildir. Bireysel başvuru sonucunda verilen kararlar, başvurusunun hakkının ihlal edilip edilmediğine yöneliktir. İhlal kararı vermesi halinde, ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için gerekenlere hükmedilir. İhlale sebep olan bir mahkeme kararıysa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilecektir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerdeyse, başvuru lehine tazminata hükmedilecek veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilecektir⁸⁷.

Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi'ne, TMK m. 187'ye ilişkin mahkeme kararının ihlale neden olduğu iddiasıyla yapılan ilk başvuru Sevim Akat Eşki'nin başvurusudur. Anayasa Mahkemesi bu başvuruya ilişkin ihlal kararını 19.12.2013'de vermiştir. Ancak bu kararla, kanun hükmünün iptal edilmesi söz konusu olmadığı için, tabiatıyla bu diğer evli kadınlara bireysel başvuru yoluna gitmeden bekârlık soyadlarını kullanma imkânı getirmemiştir.

c. Evli Kadının Soyadına İlişkin Bireysel Başvuru Sonucunda Verdiği Kararlar

Anayasa Mahkemesi'nin bu hususta verdiği ilk karar Sevim Akat Eşki'nin (Başvuru numarası: 2013/2187) başvurusudur⁸⁸. Bu başvurunun bir

⁸⁷ **Korkmaz**, s. 60 vd.

⁸⁸ <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/68aa4186-521f-4bf9-9c03-f0e0bbf55a88?highlightText=kad%C4%B1n%C4%B1n%20soyad%C4%B1&wordsOnly=False> Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru sonucu verdiği kararlar hakkındaki

özelliği de, başvurunun yerel mahkemeye açtığı davada TMK m. 187 için Anayasa'ya aykırılık iddiasında bulunmuş olmasıdır. Fatih 2. Aile Mahkemesi bu iddiayı ciddi bulup itiraz yoluna başvurmuştur. Anayasa Mahkemesi'nin 10.03.1011 tarihli kararıyla sonuçlanan süreçte itiraz yoluna başvuran üç yerel mahkemeden biri Fatih 2. Aile Mahkemesi'dir. Ancak bilindiği üzere bu itiraz kabul edilmemiştir. Bunun üzerine yerel mahkeme davayı reddetmiş, temyiz talebi de 2. Hukuk Dairesi tarafından reddedilmiş, ilam başvurucuya 22.02.2013 tarihinde tebliğ edilmiştir, 21.03.2013 tarihinde de bireysel başvuru yoluna gitmiştir.

Başvurucu evlilik öncesi soyadının kullanılmasına izin verilmesi talebiyle açtığı davanın reddedildiği için, cinsel olarak ayrımcılığa tabi tutularak özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmediğini belirtip Anayasa'nın 2., 10., 12., 17., 20., 41. ve 90. maddelerinde tanımlanan haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Ancak Mahkeme kabul edilebilirlik incelemesinden geçen başvuruda, esasa ilişkin incelemesini sadece Anayasa'nın 17. maddesi açısından yapmayı uygun görmüştür.

Bireysel başvurunun esasının incelenbilmesi için, kamu gücü tarafından müdahale edildiği iddia edilen hakkın Anayasa'da güvence altına alınmış olması, bundan başka Sözleşme (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) ve Türkiye'nin taraf olduğu ek protokollerinin kapsamına girmesi gerekir. Bir başka ifadeyle, Anayasa ve Sözleşme'nin ortak koruma alanı dışında kalan bir hak ihlali iddiasını içeren başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi mümkün değildir. Mahkemenin de ilk değerlendirdiği nokta bu olmuştur. Anayasa'nın, *Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı* kenar başlıklı 17/1 hükmü şu şekildedir: "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir". Sözleşme'nin *Özel ve aile hayatına saygı hakkı* kenar başlıklı 8. maddesi ise şöyledir: "(1) Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. (2) Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlük-

---

değerlendirmeler için bkz. **Oruç**, s. 456; **Mortaş**, s. 350; **Kılıçoğlu**, Aile, s. 173; **Öcal Apaydın**, s. 446 vd.; **Helvacı/Kocabaş**, s. 635; **Atasoy**, s. 153-154.

lerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir”.

Mahkeme, öncelikle özel yaşama saygı hakkını değerlendirmiştir. Buna göre, özel yaşama saygı hakkı alt kategorisinde geçen “özel yaşam” kavramı AİHM tarafından oldukça geniş yorumlanmakta ve bu kavrama ilişkin tüketici bir tanım yapmaktan özellikle kaçınılmaktadır. Kişinin bireyselliğinin, yani bir kişiyi diğerlerinden ayıran ve onu bireyselleştiren niteliklerin hukuken tanınması ve bu unsurların güvence altına alınması son derece önemlidir. Birçok uluslararası insan hakları belgesinde “kişiliğin serbestçe geliştirilmesi” kavramına yer verilmekle beraber, Sözleşme kapsamında bu kavrama açıkça işaret edilmediği görülmektedir. Ancak Sözleşme’nin denetim organlarının içtihatlarında, “bireyin kişiliğini geliştirmesi ve gerçekleştirilmesi” kavramının, özel yaşama saygı hakkının kapsamının belirlenmesinde temel alınmaktadır. Özel yaşamın korunması hakkının sadece mahremiyet hakkına indirgenemeyeceği gerçeği karşısında, kişiliğin serbestçe geliştirilmesiyle uyumlu birçok hukuksal çıkar da bu hakkın kapsamına dâhil edilmiştir. Bu kapsamda dış dünya ile ilişki kurma noktasında son derece önemli olan isim hakkı da, Sözleşme denetim organları tarafından ön ad ve soyadını kapsayacak şekilde maddenin güvence alanı içinde yorumlanmıştır. Sözleşme’nin 8. maddesi ad ve soyadı konusunda açık bir hüküm içermemekle birlikte, kişinin kimliğinin ve aile bağlarının belirlenmesinde kullanılan bir araç olması nedeniyle, belirli bir dereceye kadar diğer kişilerle ilişki kurmayı da içeren özel yaşama ve aile yaşamına saygı hakkıyla ilgili görülmektedir. Bu hususta, bir kamu hukuku konusu olarak toplumun ve Devletin adların düzenlenmesi konusuyla ilgilenmesi, bu unsuru özel hayat ve aile hayatı kavramlarının dışına çıkarmamaktadır. Bir başka ifadeyle, Devletin bu hususta düzenleme yapması, ad ve soyadın özel hayata dâhil olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. AİHM’e göre soyadı, mesleki bağlamın yanı sıra, bireylerin özel ve aile yaşamında diğer insanlarla sosyal, kültürel ya da diğer türden ilişkiler kurabilmesi için önemlidir, onları dış dünyaya tanıtırma fonksiyonunu üstlenmektedir.

Anayasa’ya gelince, m. 17/1’de, herkesin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu belirtilmekte olup bu düzenlemede yer verilen maddi ve manevi varlığı koruma ve geliştirme hakkı, Sözleşme’nin 8. maddesi çerçevesinde özel yaşama saygı hakkı kapsamında

güvence altına alınan fiziksel ve zihinsel bütünlük hakkı ile bireyin kendisini gerçekleştirme ve kendisine ilişkin kararlar alabilme hakkına karşılık gelmektedir. Bireyin yaşamıyla özdeşleşen ve kişiliğinin ayrılmaz bir unsuru haline gelen, **birey olarak kimliğin belirlenmesinde en önemli unsurlardan biri** ve **vazgeçilmez, devredilmez, kişiye sıkı surette bağlı bir kişilik hakkı** olan **soyadının da kişinin manevi varlığı kapsamında** olduğu açıktır. Bu gerekçenin devamında, cinsiyet, doğum kaydı gibi kimlik bilgileri ve aile bağlarıyla ilgili bilgiler ile bunlarda değişiklik ve düzeltme yapılmasını isteme hakkının yanı sıra, isim hakkının da Anayasa Mahkemesi tarafından, Anayasa'nın 17. maddesi kapsamında değerlendirildiği ifade edilmiştir⁸⁹.

Mahkeme, devamında yargılama kapsamında başvurusunun sadece evlenmeden önceki soyadını kullanmasına yetkili idari ve yargısal merciler tarafından izin verilmemesi şeklindeki uygulamanın, soyadının belirtilen niteliklerinin geçerliliğini kadının soyadı bakımından etkilediğini ve bu uygulamanın Anayasa'nın 17. maddesinde tanımlanan manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkına yönelik bir müdahale oluşturduğu açıktır. Bu tespitten sonra, manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkı açısından herhangi bir sınırlama nedeni olup olmadığı hususunu değerlendirmiştir. Buna göre, manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkı açısından herhangi bir sınırlama nedeni öngörülmemiş olmakla birlikte, bunun hiçbir şekilde sınırlandırılması mümkün olmayan mutlak bir hak olduğu söylenebilir. Özel sınırlama nedeni öngörülmemiş olan hakların da hakkın doğasından kaynaklanan bazı sınırları bulunduğu kabul edilmektedir. Ayrıca hakkı düzenleyen maddede herhangi bir sınırlama nedenine yer verilmemiş olsa da, Anayasa'nın diğer maddelerinde yer alan kurallara dayanarak bu hakların sınırlandırılması da mümkün olabilir. Bu noktada Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan güvence ölçütleri işlevsel niteliği haizdir. Anayasa'nın *Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması* kenar başlıklı 13. maddesi şöyledir: "Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırla-

⁸⁹ Mahkeme'nin bu noktada, yollama yaptığı kararlardan biri TMK m. 187'yi Anayasa'ya aykırı bulmayan 2009/85 E., 2011/49 K., 10.03.2011 tarihli kararıdır. Gerçekten de, bu kararda soyadının bu nitelikte bir hak olduğunu kabul etmiştir, ancak evlenen kadının bekârlık soyadından vazgeçmek zorunda bırakılmasını Anayasa'ya aykırı bulmamıştır.

nabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olmaz”. Bu bağlamda, Mahkeme, öncelikle yasa ile sınırlama kaydını değerlendirmiştir. “...**Hak ve özgürlüklerin yasayla sınırlanması ölçütü anayasa hukukunda önemli bir yere sahiptir. Hak ya da özgürlüğe bir müdahale söz olduğunda öncelikle tespiti gereken husus, müdahaleye yetki veren bir kanun hükmünün, yani müdahalenin hukuki bir temelini mevcut olup olmadığıdır...**”. Anayasa Mahkemesi, bu noktada Sözleşme’nin lafzı ve AİHM içtihatlarının da, Sözleşme’nin 8. maddesi kapsamında yapılacak bir müdahalenin meşruluğunun, öncelikle söz konusu müdahalenin yasa uyarınca gerçekleştirilmesine bağlı tutulmuş olduğunu, müdahalenin hukukilik unsurunu taşımadığının tespiti halinde, Sözleşme’nin 8. maddesinin (2) numaralı fıkrasında yer alan diğer güvence ölçütleri tetkik edilmeksizin, müdahalenin ilgili maddeye aykırı olduğu sonucuna ulaşıldığını ifade etmektedir.

Anayasa’nın 17. maddesi kapsamında yapılan bir müdahalenin yasallık şartını sağladığının kabulü için, müdahalenin kanuni bir dayanağının bulunması zorunludur. Bizim hukukumuzda, başvuru konusu olay bakımından yasal bir dayanak mevcuttur. Nitekim başvurunun evlilik öncesi soyadını kullanması yönündeki talebi, ilk derece mahkemesince, 4721 sayılı Kanun’da evli kadının kocasının soyadı olmaksızın yalnızca evlenmeden önceki soyadını kullanabileceğine dair bir hüküm bulunmadığı için reddedilmiştir. Bu noktada, Anayasa Mahkemesi’nin, TMK m. 187 hükmünü deyim yerindeyse bertaraf edebilmesini sağlayan, Anayasa’ya aykırılık itirazında ilgi kurmadığı Anayasa m. 90/5 hükmü olmuştur. Biz bu hükme ilişkin değerlendirmeyi, önceki bölümde 2009/85 E., 2011/49 K., 10.03.2011 Tarihli Karar başlığı⁹⁰ altında yapmıştık; ancak Anayasa Mahkemesi’nin gerekçesine de bu aşamada yer vereceğiz.

Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma kenar başlıklı Anayasa m. 90/5’e göre, “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel

⁹⁰ Bkz. Yuk. II, 1, b.

hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır”. Bu düzenlemeyle, hukukumuzda kanunlar ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası andlaşmalar arasında bir çeşit hiyerarşi ihdas edilmiş ve aralarında uyuşmazlık bulunması halinde andlaşmalara öncelik tanınacağı hüküm altına alınmıştır. Buna göre, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası bir andlaşma ile bir kanun hükmünün çatışması halinde, uluslararası andlaşma hükmünün öncelikle uygulanması gerekir. Bu durumda, başta yargı mercileri olmak üzere, birbiriyle çatışan temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir uluslararası andlaşma hükmü ile bir kanun hükmünü önlerindeki olaya uygulamak durumunda olan uygulayıcıların, ***kanunu göz ardı ederek uluslararası andlaşmayı uygulama yükümlülükleri vardır.***

Mahkeme bu bağlamda uygulanması gereken uluslararası anlaşmalara yer vermiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi iç hukukta doğrudan uygulanma kabiliyetini haizdir. Sözleşme'nin 8. maddesi özel hayata ve aile hayatına saygıyı ifade ederken, 14. maddesi cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasaklamaktadır. AİHM'in, kişinin soyadını özel hayat kapsamında değerlendirerek evli kadının kocasının soyadını kullanma zorunluluğunu özel hayata müdahale olarak kabul ettiği birçok kararında, soyadı kullanımı ile ilgili başvurular, Sözleşme'nin 8. maddesinde yer alan “özel hayatın ve aile hayatının korunması” ilkesi kapsamında incelenmiş ve kadının evlendikten sonra yalnızca evlilik öncesi soyadını kullanmasına ulusal mercilerce izin verilmemesinin, Sözleşmenin özel hayatın gizliliğini öngören 8. maddesiyle bağlantılı olarak, ayrımcılığı yasaklayan 14. maddesine aykırı olduğu sonucuna varılmıştır (bkz. Ünal Tekeli/Türkiye, B. No: 29865/96, 16/11/2004; Leventoğlu Abdulkadiroğlu/Türkiye, B. No: 7971/07, 28/5/2013; Tuncer Güneş/Türkiye, B. No: 26268/08, 3/10/2013; Tanbay Tüten/Türkiye, B. No:38249/09, 10/12/2013). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden başka, cinsiyetler arası eşitlik ve cinsiyete dayalı ayrımcılıkla ilgili hususlar, insan hakları ile ilgili diğer bir takım uluslararası hukuk belgelerinde de yer almaktadır. Bu çerçevede, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi m. 23/4 ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi m. 16/1 b. g hükmüne de yollama yapılmıştır.

Mahkemeye göre, "...Anayasa'nın 90. maddenin beşinci fıkrası uyarınca, sözleşmeler hukuk sistemimizin bir parçası olup, kanunlar gibi uygulanma özelliğine sahiptir. Yine aynı fıkra göre, uygulamada bir kanun hükmü ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin olan sözleşme hükümleri arasında bir uyumsuzluğun bulunması halinde, sözleşme hükümlerinin esas alınması zorunludur. **Bu kural bir zımni ilga kuralı olup, temel hak ve özgürlüklere ilişkin sözleşme hükümleriyle çatışan kanun hükümlerinin uygulanma kabiliyetini ortadan kaldırmaktadır.** Başvuruya konu yargılama kapsamında verilen kararın **4721 sayılı Kanun'un 187. maddesine dayanarak** verildiği anlaşılmaktadır. **Ancak**, yukarıda yer verilen tespitler ışığında, **ilgili Kanun hükmünün sözü edilen Sözleşme hükümleri ile çatıştığı görülmektedir.** Bu durumda, uyumsuzluğu karara bağlayan derece Mahkemelerinin, **AİHS ve diğer uluslararası insan hakları andlaşmaları ile çatışan 4721 sayılı Kanun'un 187. maddesini kararlarına esas almayarak**, başvuru konusu uyumsuzluk açısından Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca uygulanması gereken uluslararası sözleşme hükümlerini dikkate alması gerektiği sonucuna varılmaktadır..."

Devamında Anayasa Mahkemesi, somut başvuru açısından, başvuru-
cunun temel hak ve özgürlüklere dair uluslararası andlaşmaların kanun
hükümlerine nazaran öncelikle uygulanacağı ve bu kapsamda Sözleşmenin
ve AİHM içtihadının uyumsuzluğun karara bağlanmasında nazara alınması
noktasındaki itirazlarının yargı mercilerince dikkate alınmadığı ve tartışılma-
dığının anlaşıldığını ifade etmiştir. İlgili sözleşmenin hükümlerinin somut
uyumsuzluk açısından esas alınması gereken hukuk kuralı olduğu sonucuna
varmış, bu nedenle de başvurucunun manevi varlığı kapsamında güvence
altına alınan **isim hakkına yönelik müdahalenin kanunilik şartını sağlamadığının**
anlaşıldığını belirtmiştir. Bu bağlamda, söz konusu müdahale açısından
diğer güvence ölçütlerine riayet edilip edilmediğinin ayrıca değerlendiril-
meye gerek görmemiş, nihayetinde başvurucunun Anayasa'nın 17. mad-
desinde güvence altına alınan manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi
hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Başvurucu manevi tazminata hük-
medilmesini de talep etmiştir; ancak Mahkeme, yeniden yargılama yapmak
üzere dosyanın ilgili Mahkemesine gönderilmesine karar verilmesinin başvu-

rucunun ihlal iddiası açısından yeterli bir tazmin oluşturduğu kanaatine vardığından bu talebi reddetmiştir.

Anayasa Mahkemesi, sonuç olarak, Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiğine, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosyanın ilgili mahkemesine gönderilmesine oy birliğiyle karar vermiştir. Karardan anlaşıldığı üzere, Sevim Akat Eşki'nin yerel mahkemeye ilk başvurusu 2007 yılındadır, bu karar ise 2013 yılının sonunda verilmiştir, İstanbul 10. Aile Mahkemesinin soyadının düzeltilmesine ilişkin kararı ise, 15.04.2014 tarihlidir⁹¹. Dolayısıyla, kendisinin bekârlık soyadına dönebilmesi yedi yıl sürmüştür.

Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru yoluyla incelediği TMK m. 187'ye ilişkin ikinci başvuru Gülsim Genç⁹² (Başvuru Numarası: 2013/4439; Karar tarihi: 06.03.2014), üçüncü başvuru ise Neşe Aslanbay Akbıyık⁹³ (Başvuru Numarası: 2014/ 5836; Karar tarihi: 16.04.2015) başvurusudur. Ayşe Sena Sezgin Arslan⁹⁴ (Başvuru Numarası: 2014/ 13367; Karar tarihi: 15.04.2015) başvurusu, başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez bulunmuştur. Mahkeme, Gülsim Genç ve Neşe Aslanbay Akbıyık başvurularını da Anayasa m. 17 çerçevesinde değerlendirmiş ve m. 90/5'e istinaden isim hakkına yönelik müdahalenin kanunilik şartı sağlanmadığı için, 17. maddenin ihlal edildiği kararını vermiştir. Neşe Aslanbay Akbıyık başvurusunda, Sevim Akat Eşki kararına da yollama yapmıştır.

⁹¹ Bu karara, Sevim Akat'ın sosyal medya hesabından erişilmiştir. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=860172380677333&set=a.213714235323154.62813.100000537370600&type=3&theater>.

⁹² <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/41b92621-751c-4618-9cab-d6c460e2ff6c?highlightText=kad%C4%B1n%C4%B1n%20soyad%C4%B1&wordsOnly=False> Erişim tarihi: 16.11.2016.

⁹³ <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/b663686e-1539-4189-8f13-50c318603509?highlightText=kad%C4%B1n%C4%B1n%20soyad%C4%B1&wordsOnly=False> Erişim tarihi: 16.11.2016.

⁹⁴ <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/e3173740-d094-4241-b33a-7253888c8225?highlightText=kad%C4%B1n%C4%B1n%20soyad%C4%B1&wordsOnly=False> Erişim tarihi: 16.11.2016.

III. EVLİ KADININ SOYADINA İLİŞKİN YARGITAY'IN KARARLARI

1. 2. Hukuk Dairesi'nin 30.09.2015 Tarihli Hukuk Genel Kurulu Kararından Önceki İçtihatları

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, evli kadınların bekârlık soyadını tek başına kullanma taleplerini kural olarak kabul etmemekteydi⁹⁵. Bu bağlamda, 2. Hukuk Dairesi, karardan anlaşıldığı üzere, Ankara 11. Aile Mahkemesi'nin 2009/1528 E., 2010/918 K., 06.07.2010 tarihli, evli kadının sadece bekârlık soyadını taşımasına ilişkin talebini kabul eden kararını, Nüfus İdaresi'nin temyiz etmesi üzerine bozmuştur⁹⁶. Bozma gerekçesinden anladığımız kadarıyla, yerel mahkeme, Anayasa m. 90/5 hükmünden hareketle talebi kabul etmiş, ancak 2. Hukuk Dairesi de Anayasa Mahkemesi'nin ilgili hükmün iptali talebini reddeden kararına istinaden hükmü bozmuştur. Buna göre, *"...Evli kadının soyadı, kocasına bağlı olarak değişebilir. Kocasının soyadında bir değişiklik olmadıkça evlenen kadın kocasının soyadını taşımak zorundadır.* Yasal düzenleme böyledir (TMK m. 187). Evlilik boşanma veya iptal kararıyla sona ermedikçe evli kadının yalnızca evlenmeden önceki soyadını kullanması yasal olarak mümkün bulunmamaktadır. Anayasa'nın 10. maddesinde 5170 sayılı yasayla ve 41. maddesinde 4709 sayılı yasayla yapılan değişikliklere rağmen Anayasa Mahkemesi, Türk Medeni Kanununun 187. maddesinde yer alan düzenlemeyi Anayasa'ya aykırı görmemiş, bu

⁹⁵ Tespit edebildiğimiz kadarıyla, bir kararda temyiz süresinin geçirilmiş olması sebebiyle evli kadının bekârlık soyadını taşımasına ilişkin talebinin kabul gördüğü vakidir. Şöyle ki, Ankara 3. Aile Mahkemesi, 2007/1204 E., 2007/1323 K. ve 05.12.2007 tarihli kararında evli kadının sadece bekarlık soyadını kullanma talebini Anayasa m. 90/5, Ünal-Tekeli kararı, uluslararası anlaşmalara istinaden kabul etmiştir. Karar Nüfus İdaresi tarafından temyiz süresi geçtikten sonra temyiz edildiği için 2. Hukuk Dairesi temyiz istemini reddetmiştir. Bkz. 2. HD, 2008/7463 E., 2009/11823 K., 18.06.2009 T. <https://kazanci.com.tr/> Erişim tarihi: 08.09.2017.

⁹⁶ 2. HD, 2011/7737 E., 2012/16695 K., 18.06.2012 T. Aynı yönde bkz. 2. HD, 2012/2319 E., 2013/4523 K., 21.02.2013 T. (Bu karar üzerine, Yerel Mahkeme direnme kararı vermiş, dosya Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'na gitmiş, müteakip bölümde inceleyeceğimiz üzere Kurul, evli kadının sadece bekarlık soyadını taşımasına ilişkin talebini 30.09.2015 tarihli kararıyla kabul etmiştir.); 2. HD, 2013/6920 E., 2013/26077 K., 12.11.2013 T. <http://www.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 06.09.2017.

hükümün iptali için yapılan itiraz başvurusunu 10.03.2011 tarihli 2009/85 esas, 2011/49 karar sayılı kararıyla reddetmiştir (21.10.2011 tarihli 28091 sayılı Resmi Gazete). Anayasa Mahkemesi kararları, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar (Anayasa m. 153/son). Yasa hükmü yürürlükte buldukça mahkemenin yasal düzenlemeye aykırı düşecek şekilde karar tesis etmesi olanağı yoktur...”. Öte yandan, tek gerekçesi de bu değildir. Şöyle ki, “...Anayasanın 90. maddesine 5170 sayılı yasayla ilave edilen, milletlerarası anlaşma hükümlerinin esas alınacağına ilişkin düzenleme “temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hüküm içermesi” hali için geçerlidir. Türkiye’nin taraf olduğu temel hak ve özgürlüklere ilişkin başta İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ile temel hak ve özgürlükleri düzenleyen diğer sözleşmelerde, evli kadının “*evlenmeden önceki soyadını muhafaza edeceğine*” ilişkin açık bir hüküm ve düzenleme bulunmamaktadır. Başka bir ifade ile “*aynı konuda farklı hüküm*” söz konusu değildir⁹⁷. İnsan

⁹⁷ Uygulanması gereken uluslararası anlaşma hükmünün somut ve ayrıntılı düzenleme içermemesi hali, Anayasa Mahkemesi kararlarında tartışılmamıştır. Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi m. 16/1 b. g hükmü, taraf devletlerin, aile adı konusunda karı ve koca için eşit kişisel haklar getirmesi gerektiğini amirdir. Ancak taraf devletlerin bunu ne şekilde gerçekleştireceğini söylememekte, sadece ilkeyi ortaya koymaktadır. Nihayetinde incelemiş olduğumuz İsviçre ve Alman hukukuna ilişkin düzenlemeler bu ilkeyi farklı düzenlemelerle gerçekleştirmişlerdir. Uluslararası anlaşma hükümleri, nitelikleri gereği esaslı ortaya koymaktadır. Böyle bir metinde, Alman hukuku veya İsviçre hukukundaki gibi her ihtimali gözetken somut bir düzenlemenin getirilmesi de beklenebilir değildir. Uluslararası anlaşma metinlerinde kanun hükmü gibi düzenleme aramak, olmadığı zaman da uygulamadan vazgeçmek, kanaatimizce Anayasa m. 90/5 hükmünün bertaraf edilmesi sonucunu doğurur. Spesifik olarak, evli kadının soyadı hususunda, sadece bekârlık soyadını kullanmaya ilişkin talebi kabul etmek zaten bu meseleyi de halledecektir. Bu hususta ayrıca bkz. **Çolaker**, s. 58 vd.; bkz. ve karşı. **Ergene**, s. 161-163. Yargıtay’ın uluslararası anlaşma hükümlerini doğrudan uyguladığı kararları için bkz. **Çolaker**, s. 93 vd. Ancak, sorunu her zaman böyle aşmak mümkün olmayabilir. Nitekim bu husus Öğretide de tartışılmıştır. Biz, doğrudan inceleme konumuza dâhil olmadığı için, Anayasa m. 90/5 hükmü hakkında bu konudaki bazı makalelere yollama yapmakla yetiniyoruz. Özellikle somut hüküm hususunda bkz. **Başlar**, K.: Uluslararası Antlaşmaların Onaylanması, Üstünlüğü ve Anayasal Denetimi Üzerine, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB), Prof. Dr. Sevin TOLUNER’e Armağan, 24/1-2, Y. 2004, s. 315 vd. Bkz. **Karagülmez**, A.: 5170 Sayılı Yasa’yla Anayasa’nın 90. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Bir Bakış, TBB Dergisi,

Hakları Avrupa Mahkemesi “Tekeli-Türkiye” kararında kişinin soyadını, özel hayatın kapsamında kabul etmiş, Türk Medeni Kanununun 187. maddesindeki düzenlemenin “evli kadına kocasının soyadını taşımayı dayattığını, bunun da soyadını seçme ve evlenmeden önceki soyadını muhafaza etme hakkını ortadan kaldırdığını” belirterek, yasal düzenlemenin Sözleşmenin 8. maddesinde düzenlenen “özel hayata” müdahale oluşturduğunu kabul ederek ihlal kararı vermiştir. **Burada ihlale yol açan, ulusal mahkemelerin uygulaması veya yasa hükmünü yorum tarzı değil, yasal düzenlemenin bizzatı kendisidir.** Bu düzenleme değiştirilmedikçe mahkemeler yasaya uygun karar vermekle yükümlüdür. Bu bakımdan, yerel mahkemenin olayda uygulanma olanağı bulunmayan Anayasa’nın 90/son maddesinden hareketle ulaştığı sonuç, doğru olmadığı gibi, Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılık etkisini de bertaraf edici niteliktedir. Böyle bir yaklaşım “yürürlükte olan yasa hükmüne aykırı kararlar verilmesi” sonucunu hâsıl eder. Bu ise Türk Medeni Kanununun benimsediği aile birliğinin ve bütünlüğünün kocanın soyadı üzerinden devamına ilişkin genel prensibi ve kamu düzenini bozar. Öyleyse davanın reddine karar verilmelidir...”. Bu karar 18.06.2012 tarihinde oybirliğiyle alınmıştır. Anayasa Mahkemesi’nin, Anayasa m. 90/5 hükmünden hareketle, bireysel başvuru neticesinde verdiği ilk kararın tarihi 19.12.2013’dür. Nitekim bireysel başvuru sonucu verilen ilk karardan sonra, 2. Hukuk Dairesinin kararı⁹⁸ yine bu yönde çıkmış olmakla birlikte, bir üyenin karşı oyu da söz konusu olmuştur.

Karşı oy yazısında, öncelikle, Anayasa Mahkemesi’nin bireysel başvuru sonucu verdiği karara yollama yapılmış, bu kararda “evli kadının evlilik

---

Sayı 54, Y. 2004, s. 165 vd.; **Gerek, Ş./Aydın, A. R.:** Anayasa’nın 90. Maddesi Değişikliği Karşısında Yasaların Geleceği ve Anayasal Denetim, TBB Dergisi, S. 55, 2004, s. 228 vd.; **Bilir, F.:** Anayasanın 90. Maddesinde Yapılan Değişiklik Çerçevesinde Milletlerarası Andlaşmaların İç Hukuktaki Yeri, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 13, S.1, Y. 2005, s. 81 vd.; **Aybay, R.:** Uluslararası Antlaşmaların Türk Hukukundaki Yeri, TBB Dergisi, S. 70, 2007, s. 199 vd.; **Bilgin, A., B.:** Uluslararası Anlaşmaların İç Hukuktaki Yeri Bağlamında 2004 Değişikliğinin Beraberinde Getirdiği Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S.1, 2016, s. 131 vd.

⁹⁸ 2. HD, 2013/23893 E., 2014/9497 K., 21.04.2014 T. Karşı oyla ve aynı yönde bkz. 2. HD, 2014/16089 E., 2014/23993 K., 27.11.2014 T. <http://www.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 06.09.2017.

öncesi soyadını tek başına kullanmasına engel olan Türk Medeni Kanununun 187'nci maddesine dayanan uygulamanın", Anayasa'nın 17'nci maddesinde güvence altına alınan "kişinin manevi varlığının korunması ve geliştirilmesi hakkını ihlal ettiğine" karar verildiği, aynı kararda ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapılmak üzere dosyanın ilgili mahkemesine gönderilmesinin de kararlaştırıldığı ifade edilmiştir. Bundan başka, Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru sonucunda verdiği ihlal kararlarının, soyut ve somut norm denetiminden farklı olarak, sadece başvuruda bulunan kişi ve başvuruya konu idari işlem ya da karar açısından geçerli ve bağlayıcı olduğu da ifade belirtilmiştir. Ancak "...Anayasa Mahkemesinin saptadığı hak ihlalinin, mahkeme kararından kaynaklandığını belirleyen ve Kuruluş Kanununun 50. maddesinin (2.) fıkrasında dayanarak aldığı "ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapılmasına" ilişkin kararı karşısında, derece mahkemelerinin başvuru konusu somut olay ve kişi bakımından artık başka türlü karar vermesine olanak yoktur. Ne var ki, Türk Medeni Kanununun 187'nci maddesine dayanan benzer uygulamalarda, bireysel başvuru konusu yapılması halinde Yüksek Mahkemece, bundan sonra da hak ihlalinin tespit edileceği ve ihlalin sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yolunun açılacağı da muhakkak gözükmektedir. Nitekim aynı konuda daha sonra yapılan 2013/4439 numaralı başvuru sonucunda da Yüksek Mahkeme, "hak ihlali" tespit etmiş ve ihlalin sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapılmasına karar vermiştir...". Muhalif üye, devamında "*Anayasanın ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Türkiye'nin "taraf" olduğu eki Protokollerin ortak koruma alanında bulunan temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddialarının, öncelikle genel yargı mercilerinde olağan kanun yollarında çözüme kavuşturulması asıldır. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru ikincil nitelikte bir yoldur. Bu husus, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruya ilişkin birçok kararında ifade edilmiştir. O halde, yargılamanın yenilenmesi sebebi olabilecek bu hususun, derece mahkemelerinde yargılması devam eden davalarda da göz önüne alınması gerekir.* Gerek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin konuya ilişkin ihlal kararları, gerekse Anayasa Mahkemesi'nin bu husustaki bireysel başvuru sonucu aldığı ihlal kararları karşısında, Türk Medeni Kanununun 187'nci maddesinde yer alan düzenlemeyi artık, "evlenen kadın, sadece evlenmeden önceki soyadını kullanmak isteği bulunmadığı takdirde

kocasının soyadını alır” şeklinde yorumlamak ve hak ihlaline yol açmamak için bu husustaki istekleri kabul etmek gerekir...”. Karşı oy yazısında, Anayasa Mahkemesi’nin 10.03.2011 tarihli kararından sonra, on yıl geçmedikçe tekrar Anayasa Mahkemesi’ne gidilemeyeceği hususunun Anayasa’ya uygunluk denetimi açısından söz konusu olduğu, yasal normun Anayasa’ya aykırı bulunmasa bile, somut bir olayda hak ihlaline yol açabileceği ifade edilmiş, on yıl kuralının hak ihlalini tespiti engel olmadığı belirtilmiştir. Karşı oy yazısında, son olarak “...Dairemizin 19.3.2012 tarihli ve 2012/2926-7150 sayılı kararı da, bireysel başvuru sonucu verilen ihlal kararından öncedir. Daha sonra bireysel başvuru sonucu verilen ihlal kararı karşısında, artık bu kararın referans olma özelliği de kalmamıştır...” demek suretiyle çoğunluk görüşüne katılmadığını belirtmiştir.

30.09.2015 tarihli HGK kararından önce 2. Hukuk Dairesi’nin evli kadının talebini kabul ettiği kararları da mevcuttur. Ankara 11. Aile Mahkemesi’nin evli kadının sadece bekârlık soyadını kullanma talebini kabul eden kararını Nüfus İdaresi’nin temyiz etmesi üzerine 2. Hukuk Dairesi, 28.04.2015 tarihli kararında⁹⁹ temyiz isteğini oybirliğiyle reddetmiş, Yerel mahkemenin kararını onamıştır. Yerel mahkeme kararında Anayasa m. 90/5 hükmüne, uluslararası anlaşmalara ve Anayasa Mahkemesi’nin bireysel başvuru sonucu verdiği 19.12.2013 tarihli karara da yollama yapmıştır. Bu karardan kısa bir süre sonra, 05.05.2015 tarihli kararında¹⁰⁰ 2. Hukuk Dairesi yine evli kadının talebini kabul eden yerel mahkeme kararını onamıştır. Ancak bu kararda bir karşı oy söz konusudur. Muhalif üye, karşı oy yazısında, bu bölümün başında yollama yaptığımız 2. Hukuk Dairesi’nin kararlarındaki gerekçeye yer vermiş¹⁰¹, TMK m. 187 değişmedikçe, Anayasa m. 90/5 hükmünden hareketle karar vermenin yürürlükteki yasa hükmüne aykırı karar verme anlamına geleceğini ifade ederek çoğunluk görüşüne katılmamıştır.

⁹⁹ 2. HD, 2014/20471 E., 2015/8704 K., 28.04.2015 T. <https://kazanci.com.tr/> Erişim tarihi: 08.09.2017.

¹⁰⁰ 2. HD, 2014/26423 E., 2015/9270 K., 05.05.2015 T. <http://www.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 06.09.2017.

¹⁰¹ 2.HD, 2011/7737 E., 2012/16695 K., 18.06.2012 T. Aynı yönde bkz. 2. HD, 2012/2319 E., 2013/4523 K., 21.02.2013 T.; 2. HD, 2013/6920 E., 2013/26077 K.,12.11.2013 T. <http://www.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 06.09.2017.

2. 2014/2-889 E., 2015/2011 K. ve 30.09.2015 Tarihli Hukuk Genel Kurulu Kararı

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 30.09.2015 tarihli kararına¹⁰² giden süreç, Ankara 11. Aile Mahkemesi'nin 2011/59 E., 2011/656 K. ve 12.05.2011 tarihli kararıyla başlamıştır. 2. Hukuk Dairesi'nin 2012/2319 E., 2013/4523 K. ve 12.05.2011 tarihli bozma kararından anlaşıldığı üzere, yerel mahkeme Anayasa m. 90/5'e istinaden evli kadının sadece bekarlık soyadını kullanmasına ilişkin talebini kabul etmiş, ancak 2. Hukuk Dairesi söz konusu kararıyla bu hükmü bozmuştur. Yerel mahkemenin kararında direnmesi ve bu kararın temyizi üzerine dosya Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'na gelmiştir.

Hukuk Genel Kurulu, kararında, öncelikle, uyuşmazlığın, AİHS (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) karşısında Anayasa Mahkemesi kararlarınının bağlayıcı olup olmadığı; varılacak sonuca göre TMK m.187 hükmüne rağmen kadının evlilik birliği içinde sadece kendi soyadını kullanıp kullanamayacağı noktasında toplandığını belirtmiştir. Anayasa'nın m. 90/5 hükmüne yer vermiş, bu durumda mahkemelerin önlerine gelen uyuşmazlıklarda, usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar ile iç hukukun birlikte yorumlanması ve uygulanması; uyuşmazlığa ilişkin yasa hükümleri ve Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna göre oluşan içtihatlar ile diğer uluslararası sözleşmelerin incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Esasa ilişkin incelemeye geçmeden önce, kadının evlilik birliği içinde sadece kızlık soyismini kullanmasına dair Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki süreci ayrıntılı biçimde anlatmıştır. Türkiye'nin onaylamış olduğu sözleşmelere yer vermiş, özellikle de "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi"nin m. 16/1 g bendine vurgu yapmış, bütün bunlara rağmen Türkiye Cumhuriyeti'nin gerekli düzenlemeyi yapmadığını belirtmiştir. Buna karşılık, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bilahare Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru sonucu verdiği kararlarla evli kadının sadece bekârlık soyadını kullanmasına izin verildiği ifade edilmiştir. Bu kararları da ayrıntılı olarak değerlendirmiştir.

¹⁰² YHGK 2014/2-889 E., 2015/2011 K., 30.09.2015 T. <http://www.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 06.09.2017. Bu karara ilişkin değerlendirmeler için bkz. **Öcal Apaydın**, s. 445-446; **Mortaş**, s. 351-352; **Oruç**, s. 457.

Kararda, Anayasa Mahkemesi önüne iptal istemi ile götürülen ancak iptal edilmeyen TMK m. 187 hükmünün yürürlükte olduğu dikkate alındığında, yürürlükte olan bir maddenin Anayasa'nın 17¹⁰³, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. ve 14. maddeleri karşısında uygulanmasının gerekip gerekmediğinin tartışma konusu olduğu belirtilmiş, şu sonuca varılmıştır: "...Anayasa'nın 90. maddesine göre usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalarda yer alan düzenlemelerin kanun hükmünde olduğu belirtilerek, 7/5/2004 tarihinde yapılan değişiklikle fıkraya eklenen son cümleyle, hukukumuzda *kanunlar ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalar arasında bir çeşit hiyerarşi ihdas edilmiş ve aralarında uyumsuzluk bulunması halinde antlaşmalara öncelik tanınacağı hüküm altına alınmıştır. Bu düzenleme uyarınca, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası bir antlaşma ile bir kanun hükmünün çatışması halinde, uluslararası antlaşma hükmünün öncelikte uygulanması gerekir.* Bu durumda başta yargı mercileri olmak üzere, birbiriyle çatışan temel hak ve özgürlüklere ilişkin bir uluslararası antlaşma hükmü ile bir kanun hükmünü önlerindeki olaya uygulamak durumunda olan uygulayıcıların, *kanunu göz ardı ederek uluslararası antlaşmayı uygulama yükümlülükleri vardır...*". "... Anayasa'nın 90. maddenin beşinci fıkrası uyarınca, sözleşmeler hukuk sistemimizin bir parçası olup, kanunlar gibi uygulanma özelliğine sahiptir. *Yine aynı fıkraya göre, uygulamada bir kanun hükmü ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin olan sözleşme hükümleri arasında bir uyumsuzluğun bulunması halinde, sözleşme hükümlerinin esas alınması zorunludur. Bu kural bir zımni ilga kuralı olup, temel hak ve özgürlüklere ilişkin sözleşme hükümleriyle çatışan kanun hükümlerinin uygulanma kabiliyetini ortadan kaldırmaktadır...*". Hukuk Genel Kurulu bu gerekçelerle, TMK m. 187 hükmünü kararlarına esas almayan, Anayasa m. 90 uyarınca uluslararası sözleşme hükümlerini dikkate alan ilk derece mahkemelerinin kararlarını yerinde bulmuş, somut olay bakımından da, yerel mahkemenin kararını usul ve yasaya uygun bulup oy çokluğuyla onamıştır. Öte yandan, kararda vurguladığı bir husus da, evli kadının bekârlık soyadını

¹⁰³ Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru sonucu verdiği kararlarda Anayasa'nın 17. maddesinin, kişinin manevi varlığının korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Bkz. Yuk. II, 2, c.

kullanmak istemesi için haklı bir gerekçe veya önemli bir nedene ihtiyaç olmadığını belirtmesidir.

Kanaatimizce, Hukuk Genel Kurulu'nun bu kararı vermesinde Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru sonucu verdiği kararlar etkili olmuştur. Ancak yine de belirtmek gerekir ki, bu karar bir içtihadı birleştirme kararı değildir, Kurul'un kendisi için bile bağlayıcılığı yoktur. Nitekim müteakip bölümde değerlendireceğimiz üzere, 2. Hukuk Dairesi'nin bu karardan sonra verdiği bazı kararlar, kanaatimizce bu kararlarla bağdaşmamaktadır.

3. 2. Hukuk Dairesi'nin 30.09.2015 Tarihli Hukuk Genel Kurulu Kararından Sonraki İçtihatları

Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, HGK kararından sonra verdiği 12.02.2016 tarihli kararında¹⁰⁴ evli kadının bekârlık soyadını kullanma talebini kabul eden yerel mahkeme kararını onamıştır. Ancak bu karara karşı bir karşı oy mevcuttur. Karşı oy yazısında, esas itibarıyla, 2. Hukuk Dairesi'nin 18.06.2012 tarihli kararındaki¹⁰⁵ gerekçeye yer verilmiş, ancak bundan başka, Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru sonucu verdiği kararların bağlayıcı yanı olmadığını da ifade edilmiştir.

23.02.2016 tarihli kararında¹⁰⁶ 2. Hukuk Dairesi, yerel mahkemenin evli kadının bekârlık soyadını kullanmasına ilişkin istemini, TMK m. 187'ye aykırı olduğu gerekçesiyle reddeden kararını davacının temyiz etmesi üzerine inceleyip bozmuştur. Gerekçesinde, Hukuk Genel Kurulu'nun 2014/2-889 E., 2015/2011 K., 30.09.2015 tarihli kararıyla yeni bir uygulamaya geçtiğini, bu uygulamanın daireleri tarafından da benimsendiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, 25.02.2016 tarihli kararında¹⁰⁷, yerel mahkemenin

¹⁰⁴ 2. HD, 2015/21685 E., 2016/2321 K., 12.02.2016 T. <http://www.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 06.09.2017.

¹⁰⁵ 2. HD, 2011/7737 E., 2012/16695 K., 18.06.2012 T. <http://www.yargitay.gov.tr/> Bu karar, bireysel başvuru sonucu verilen ilk karardan daha önce verilmiştir. Erişim tarihi: 06.09.2017.

¹⁰⁶ 2. HD, 2015/20964 E., 2016/3188 K., 23.02.2016 T. <http://www.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 06.09.2017.

¹⁰⁷ 2. HD, 2015/20698 E., 2016/3466 K., 25.02.2016 T. <http://www.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 06.09.2017.

evli kadının bekârlık soyadını kullanması istemini kabul eden kararını Nüfus Müdürlüğü'nün temyiz etmesi üzerine incelemiş, dava sonucunda verilecek kararın, davacının eşinin hukuki durumunu da etkileyeceğinden, eşin de davaya dâhil edilmesini, gösterdiği takdirde delillerinin toplanması ve tüm deliller birlikte değerlendirilerek gerçekleşecek sonuç uyarınca bir hüküm kurulmasının gerektiğini, *eksik hasım* ve inceleme ile hüküm kurulmasının doğru görülmediği gerekçesiyle, yerel mahkemenin kararını bozmuştur. Karardan anlaşıldığı üzere, davacı, davalı olarak sadece Nüfus Müdürlüğü'nü göstermiştir. Aynı şekilde, 28.04.2016 tarihli kararında¹⁰⁸ da, davacının, davalı olarak sadece Nüfus Müdürlüğü'nü gösterdiği davada, yerel mahkemenin davacının talebini kabul eden kararını, Nüfus Müdürlüğü'nün temyiz etmesi üzerine, davacının eşinin de hukuki durumunu etkileyeceği gerekçesiyle bozmuştur. Öncelikle, dava sonucunda verilecek kararın, davacının eşinin hukuki durumunu nasıl etkileyeceği kanaatimizce açıklanması gereken bir husustur, soyadı doğrudan doğruya kişilik hakkına ilişkindir, bu hak çerçevesinde korunan değerlerden biridir. Evli kadının açtığı davanın kabulü halinde, elde edeceği sonuç bekârlık soyadını tek başına kullanabilmektir. Bu durumun eşe herhangi bir etkisi yoktur, davanın kabulü halinde onun soyadının değiştirilmesi veya ona birden fazla soyadı taşıması zorunluluğu getirilmesi de söz konusu değildir. Mesele, esasen buraya kadar da açıklandığı üzere, kadının kişilik hakkına yapılan müdahalenin ortadan kaldırılıp kaldırılmayacağına ilişkindir. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru sonucunda verdiği kararlarla, Hukuk Genel Kurulu verdiği kararlar -bireysel başvuru yoluna gitmeye gerek kalmaksızın- TMK m. 187'ye rağmen, Anayasa m. 90/5 hükmüyle bu müdahaleyi ortadan kaldırmıştır¹⁰⁹. Bu kararlar, yukarıda ifade ettiğimiz üzere, bağlayıcı değildir, 2. Hukuk Dairesi, Hukuk Genel Kurulu'nun görüşüne de katılmayabilir, ancak bu halde de verilecek olan karar, kanaatimizce eksik hasım ve inceleme ile hüküm kurulmasından dolayı bozma değildir.

¹⁰⁸ 2. HD, 2016/795 E., 2016/8755 K., 28.04.2016 T. <http://www.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 06.09.2017. Aynı yönde bir başka karar için bkz. 2. HD, 2015/15481 E., 2015/20360 K., 04.11.2015 T. <http://www.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 06.09.2017.

¹⁰⁹ TMK m. 187 hükmünün içtihatlar aracılığıyla aşılmasının kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı olduğu yönünde bkz. **Oruç**, s. 459. Ancak yazar Anayasa m. 90/5 hükmünü değerlendirmemiştir.

Yargıtay'ın eksik hasım ifadesinden, davanın birden fazla kişiye açılması gerektiğini, olay bakımından Nüfus Müdürlüğü ile eş arasında dava arkadaşlığı olduğu sonucuna vardığı anlaşılmaktadır. Dava arkadaşlığı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) 57-60. maddeleri arasında düzenlenmiştir. İhtiyari dava arkadaşlığının söz konusu olduğu hallerde, birden fazla kişinin birlikte dava açması veya birden fazla kişiye birlikte dava açılması zorunlu olmayıp isteğe bağlı olduğundan¹¹⁰, kanaatimizce, 2. Hukuk Dairesi Nüfus Müdürlüğü ile eş arasında bu tip bir dava arkadaşlığı olduğu düşüncesinde değildir¹¹¹. Mecburi dava arkadaşlığına gelince, HMK m. 59/1'e göre, maddi hukuka göre, bir hakkın birden fazla kimse tarafından birlikte kullanılması veya birden fazla kimseye karşı birlikte ileri sürülmesi ve tamamı hakkında tek hüküm verilmesi gereken hâllerde, mecburi dava arkadaşlığı vardır. Bu maddede düzenlenen maddi bakımdan mecburi dava arkadaşlığıdır¹¹². Kanaatimizce, Nüfus Müdürlüğü ile eş arasında böyle bir dava arkadaşlığı da yoktur. Nüfus Müdürlüğü'ne dava açılmak zorundadır. Zira Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 35/1'e göre, kesinleşmiş mahkeme hükmü olmadıkça nüfus kütüklerinin hiçbir kaydı düzeltilemez ve kayıtların anlamını ve taşıdığı bilgileri değiştirecek şerhler konulamaz. TMK m. 187 hükmüne rağmen, Nüfus Müdürlüğü'nün sadece bekârlık soyadını kullanma talebini kabul etmesi mümkün değildir. Dolayısıyla bu dava Nüfus Müdürlüğü'ne açılmak zorundadır¹¹³. Buna karşılık, eşe dava açılmasının gerekli olmadığı kanaatindeyiz¹¹⁴. TMK m. 187 hükmü, kadının bekârlık soyadını kullanmasını, eşlerin anlaşmasına veya diğer eşin rızasına veya menfaatine

¹¹⁰ **Kuru**, B.: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku, İstanbul, 2016, s. 489 vd.; **Pekcanitez**, H./**Taş Korkmaz**, H.: PEKCANITEZ USUL Medeni Usul Hukuku, C. I, İstanbul, 2017, s. 686 vd.

¹¹¹ HMK m. 57/1 b. c'ye göre, davaların temelini oluşturan vakıaların ve hukuki sebeplerin aynı veya birbirine benzer olması, ihtiyari dava arkadaşlığına sebep olabilir, ancak ifade ettiğimiz üzere burada davanın birlikte görülmesi zorunlu değildir, bu nedenle de 2. Hukuk Dairesi'nin eksik hasımla ifade etmek istediği bu türden bir dava arkadaşlığı olmamalıdır.

¹¹² **Kuru**, s. 481 vd.; **Pekcanitez/Taş Korkmaz**, s. 702 vd.

¹¹³ Nitekim Anayasa Mahkemesi, Ayşe Sena Sezgin Arslan başvurusunu (Başvuru Numarası: 2014/13367; Karar tarihi: 15.04.2015), Nüfus Müdürlüğü'nün talebini kabul etmesi sebebiyle dava açmayıp doğrudan kendisine başvuruda bulunduğu için, başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez bulmuştur. Bkz. Yuk. II, 2, c.

¹¹⁴ Karş. **Oruç**, s. 461-462.

uygunluğuna bağlamış değildir. Evli kadının hakkını ileri sürebileceği kişi, eşi değildir. Kişilik hakkının ihlaline sebep olan da eşi değil, TMK m. 187 hükmüdür. Bu hüküm, yürürlükte kaldığı müddetçe, yapılması gereken Anayasa m. 90/5'e istinaden hükmün bertaraf edilmesini sağlamaktır, bu da ancak dava yoluyla olmak zorundadır.

Şekli anlamda mecburi dava arkadaşlığı oluşturması gereken hallerde, bir hakkın birden fazla kişi tarafından veya birden fazla kişiye karşı ileri sürülmesi maddi hukuk hükümleriyle zorunlu tutulmamıştır. Şekli anlamda mecburi dava arkadaşlığına yol açan hukuki ilişkilerden doğan davalarda, birden fazla kişiye dava açılmasının zorunlu olup olmadığı bu konuda özel kanun hükmü olup olmamasına göre belirlenir. Örneğin, soybağının reddi davasının (TMK m. 286/1) ana ve çocuğa karşı açılması zorunludur. Evli kadının açtığı bekârlık soyadının kullanılmasına ilişkin dava, zaten Kanun'da düzenlenmiş değildir, dolayısıyla bu anlamıyla bir şekli anlamda mecburi dava arkadaşlığı da yoktur. Şekli anlamda mecburi dava arkadaşlığının söz konusu olduğu diğer hallerde ise, davalı tarafta mecburi dava arkadaşlığı oluşturacak şekilde dava açılması mümkünse de, zorunlu değildir¹¹⁵. Bundan başka, mahkeme bütün dava arkadaşları aynı şekilde karar vermek zorunda da değildir, dava arkadaşları arasında maddi bakımdan bir ilişki söz konusu olmadığından her dava arkadaşı hakkında başka şekilde karar verebilir¹¹⁶. Kanaatimizce, Nüfus Müdürlüğü ile eş arasında bu türden de bir dava arkadaşlığı söz konusu değildir. Sonuç olarak, 2. Hukuk Dairesi'nin eksik hasım ve incelemeye istinaden yerel mahkeme kararlarının bozulmasına ilişkin bu kararlarını yerinde bulmuyoruz.

2. Hukuk Dairesi, 02.03.2016 tarihli kararında¹¹⁷ ise, 12.02.2016 tarihli kararında¹¹⁸ olduğu gibi, evli kadının bekârlık soyadını kullanma talebini kabul eden yerel mahkeme kararını onamıştır. Bu kararda da, yollama yaptığımız kararda olduğu üzere, aynı gerekçelere istinat eden bir karşı oy mevcuttur.

¹¹⁵ **Pekcanitez/Taş Korkmaz**, s. 705-707.

¹¹⁶ **Kuru**, s. 489.

¹¹⁷ 2. HD, 2015/24244 E., 2016/3893 K., 02.02.2016 T. <http://www.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 06.09.2017.

¹¹⁸ 2. HD, 2015/21685 E., 2016/2321 K., 12.02.2016 T. <http://www.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 06.09.2017.

SONUÇ

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, esasen, mülga 743 sayılı Kanun'un kadın-erkek eşitliğine aykırı hükümlerini büyük ölçüde yürürlükten kaldırıp eşitliğe dayalı bir aile modeli getirmiştir. Evli kadının soyadını düzenleyen 187. madde, bu esasın istisnası olmaktadır. Bu konu, gerek Öğreti'yi, gerekse Yargı organlarını en çok meşgul etmiş meselelerden biridir. Anayasa Mahkemesi, somut norm denetimi yoluyla iki defa önüne gelen, aynı hükmü içeren mülga TMK m. 153 ve TMK m. 187'yi eşitlik ilkesine aykırı bulmuş, iptal taleplerini reddetmiştir. İki karar arasındaki süreç içinde, Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde mahkûm olduğu halde, sonuç değişmemiştir. Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi, iptal istemini reddetmesinden sonra, bireysel başvuru yoluyla kendisine gelen evli kadınların sadece bekârlık soyadını kullanmalarına ilişkin taleplerini, TMK m. 187 hükmü iptal edilmemiş olmasına rağmen, kabul etmiştir. Mahkeme burada Anayasa m. 90/5 hükmüne istinaden uluslararası sözleşme hükümlerinin uygulanması gerektiğine karar vermiştir.

Yargıtay içtihatları da, incelediğimiz üzere, zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. Hukuk Genel Kurulu 30.09.2015 tarihli kararında, Anayasa m. 90/5 hükmüne istinaden uluslararası sözleşme hükümlerini uygulamak suretiyle, evli kadının sadece bekârlık soyadını kullanmasına ilişkin talebini kabul etmiştir. Esasen TMK m. 187 hükmü halen yürürlükte dir. Anayasa Mahkeme'nin bireysel başvuru sonucunda verdiği kararlar hükmün iptali sonucunu doğurmamaktadır. Öte yandan, Hukuk Genel Kurulu'nun vermiş olduğu karar da, içtihadı birleştirme kararı olmadığı için, kendisi için dahi bağlayıcı değildir. Bugün için, içtihatlarla evli kadın sadece bekârlık soyadını kullanma imkânına kavuşmuşsa da, bu uygulamanın kesin surette bu yönde devam edeceğini söylemek de, kanaatimizce mümkün değildir. Zira belirttiğimiz üzere Yargıtay kararlarının, içtihadı birleştirme kararı olmadığı müddetçe, bağlayıcılığı yoktur. Kaldı ki, içtihadı birleştirme kararı olsaydı dahi, TMK m. 187 yürürlükte kaldığı sürece, sadece bekârlık soyadını kullanmak isteyen evli kadın bunun için dava açmak zorundadır. Olması gereken bir kanun değişikliği ile TMK m. 187'yi eşitliğe uygun hale getirmek, evli kadınları dava açmaktan, Yargı'yı da bu konuyla meşgul etmekten kurtarmaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abik, Y.:** Kadının Soyadı ve Buna Bağlı Olarak Çocuğun Soyadı, Ankara, 2005.
- Akılhoğlu, T.:** İnsan Haklarının Korunması Alanında Uluslararası Temel Belgeler, Ankara, 1995.
- Akipek, J./Akıntürk, T./Ateş Karaman, D.:** Türk Medeni Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, İstanbul, 2012.
- Akkayan-Yıldırım, A.:** Evlilik Dışı Çocuğun Soyadı ve 02.07.2009 Tarih 2005/114 E. 2009/105 K. Sayılı Anayasa Mahkemesi Kararının Bu Bağlamda Değerlendirilmesi, Prof. Dr. Rona SEROZAN'a Armağan, C. I, İstanbul, 2010, s. 69-89.
- Atasayan, M. G.:** Kadının Soyadı Da Yok, Prof. Dr. Mustafa DURAL'a Armağan, İstanbul, 2013, s. 199-219.
- Atasoy, H.:** Evli Kadının Soyadı Sorunu Anayasal Mı? Bireysel Mi?, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 5, 2015, s. 131-170.
- Ayan, S.:** Anayasa Mahkemesi Kararları ve Çocuklar ile Kadının Soyadına İlişkin Değişiklik Tasarısı Taslağı Işığında Soyadının İlk Kez Edinilmesi, Kendiliğinden Değişmesi ve Değiştirilmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVI, Y. 2012, S. 4, s. 19-90.
- Aybay, R.:** Uluslararası Antlaşmaların Türk Hukukundaki Yeri, TBB Dergisi, S. 70, 2007, s. 77-107.
- Aydın, G., S.:** Türk Medeni Kanunu m. 187 (Anayasa Mahkemesinin 187. Maddenin İptal İstemini Red Kararı ve Gerekli Görülen Yeni Düzenleme Hakkında Bir Değerlendirme), Prof. Dr. Mustafa DURAL'a Armağan, İstanbul, 2013, s. 246-275.
- Aydın, Ö., D.:** Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru (Bireysel Başvuru), Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XV, Y. 2011, Sa. 4, s. 121-170.
- Başlar, K.:** Uluslararası Antlaşmaların Onaylanması, Üstünlüğü ve Anayasal Denetimi Üzerine, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB), Prof. Dr. Sevin TOLUNER'e Armağan, 24/1-2, Y. 2004, s. 279-336.

- Bilgin, A., B.:** Uluslararası Anlaşmaların İç Hukuktaki Yeri Bağlamında 2004 Değişikliğinin Beraberinde Getirdiği Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S.1, 2016, s. 131-155.
- Bilir, F.:** Anayasanın 90. Maddesinde Yapılan Değişiklik Çerçevesinde Milletlerarası Andlaşmaların İç Hukuktaki Yeri, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 13, S.1, Y. 2005, s. 77-107.
- Bühler, R., Honsell, H./Vogt, N. P./Geiser, T.:** Basler Kommentar Zivilgesetzbuch I, Art. 1-456, ZGB Art. 160, N. 1-4, 5. Aufl., Basel, 2014.
- Bühler, R., Honsell, H./Vogt, N. P./Geiser, T.:** Basler Kommentar Zivilgesetzbuch I, Art. 1- 456, ZGB Art. 30, N. 18, 4. Aufl., Basel, 2010.
- Çakırca, S., İ.:** Kadın Erkek Eşitliği Açısından M.K. m. 187'nin Değerlendirilmesi (MK m. 187), Prof. Dr. Rona SEROZAN'a Armağan, C. I, İstanbul, 2010, s. 703-748.
- Çakırca, S.:** İ., Evli Kadının Soyadına İlişkin Güncel Gelişmelerin Değerlendirilmesi (Soyadı), İÜHFİM, C. LXX, S. 2, 2012, s. 145-164.
- Çolaker, M.:** Temel Hak ve Özgürlüklere İlişkin Uluslararası Antlaşmaların İç Hukukta Doğrudan Uygulanması, Ankara, 2010.
- Dural, M./Öğüz, T./Gümüş, M. A.:** Türk Özel Hukuku, C. III, Aile Hukuku, İstanbul, 2016.
- Dural, M./Öğüz, T.:** Türk Özel Hukuku, C. II, Kişiler Hukuku, İstanbul, 2012.
- Eksi, N.:** Medeni Kanunun Kadının Soyadına İlişkin Hükmünün AİHS, Anayasa, CEDAW ve MÖHUK Kapsamında Değerlendirilmesi, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Erhan ADAL'a Armağan, Özel Sayı, C. VIII, S.2, Y. 2012, s. 311-331.
- Ergene, D.:** İnsan Hakları Hukukundaki Gelişmeler Işığında Türk Hukukunda Kadının ve Çocuğun Soyadı Meselesi ve Medeni Kanun'da Değişiklik Önerisi, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB), Cilt 31, Sayı 2 (2011), s. 123-176.

- Genç Arıdemir, A.:** Aile Hukuku Bakımından Önem Taşıyan “Kadın Haklarına İlişkin Uluslararası Belgeler” ve Bunların Türk Hukukuna Etkisi, Prof. Dr. Necla ARAT’a Armağan, İstanbul, 2004, s. 153-186.
- Gerek, Ş./Aydın, A. R.:** Anayasa’nın 90. Maddesi Değişikliği Karşısında Yasaların Geleceği ve Anayasal Denetim, TBB Dergisi, S. 55, 2004, s. 226-238.
- Göztepe, E.:** Anayasal Eşitlik İlkesi Açısından Evlilikte Kadınların Soyadı, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 54-2, 1999, s. 101-131.
- Hatemi, H./Kalkan Oğuztürk, B.:** Kişiler Hukuku, İstanbul, 2014.
- Hausheer, H./Geiser, T./Aebi-Müller, R., E.:** Das Familienrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches, Bern, 2014.
- Helvacı, S./Erlüle, F.:** Medeni Hukuk, İstanbul, 2016.
- Helvacı, S./Kocabaş, G.,** Fransız, Alman ve İsviçre ve Türk Hukuklarında Kadının Soyadı, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı, Y. 2015, C. 21, S. 2, Prof. Dr. Mehmet Âkif AYDIN’a Armağan, s. 615-644.
- Karagülmez, A.:** 5170 Sayılı Yasa’yla Anayasa’nın 90. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Bir Bakış, TBB Dergisi, Sayı 54, Y. 2004, s. 163-177.
- Kılıçoğlu Yılmaz, K.,** Kadının Bitmeyen Soyadı Sorunu, ABD, 2014/4, s. 579-594.
- Kılıçoğlu, A.:** Aile Hukuku (Aile), Ankara, 2015.
- Kılıçoğlu, A.:** Kadının Soyadı Çilesi, Cumhuriyet Gazetesi, 25.10.2000.
- Kılıçoğlu, A.:** Medeni Hukuk (Medeni), Ankara, 2016.
- Korkmaz, R.:** Medeni Usul Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru, İstanbul, 2017.
- Kuru, B.:** İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku, İstanbul, 2016.
- Moroğlu, N.:** Kadının Soyadı (Armağan), Prof. Dr. Necla ARAT’a Armağan, İstanbul, 2004, s. 281-307.
- Moroğlu, N.:** Kadının Soyadı, İstanbul, 1999.
- Moroğlu, N.:** Kadınların İnsan Hakları Bildirisi ve Ek İhtiyari Protokol (İnsan Hakları), İstanbul, 2003.

- Moroğlu, N.:** Medeni Yasa'ya Göre Kadının Soyadı ve Bir Öneri (Öneri), İBD, c. 79, S. 2005/5, s. 1492-1510.
- Mortaş, S.:** Evlenen Kadın İle Velayeti Kadına Bırakılan Çocuğun Soyadının Belirlenmesinde "Kocanın Soyadı" Parametresi, GÜHFD, C. XX, Y. 2016, S. 2, s. 311-369.
- Nomer, H., N.:** Avrupa Birliği'ne Üye Devletlerde ve Türkiye'de Evlenen Kadının ve Ortak Çocuğun Soyadı, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB), Cilt 22, Sayı 2 (2002), Prof. Dr. Ergin NOMER'e Armağan, s. 421-450.
- Oder, B., E.:** Eşitlik İlkesi ve Temel Hakların Norm Alanlarının Somutlaşması Bakımından Evli Kadının Soyadı, Anayasa Mahkemesinin Medeni Hukuka İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi Sempozyumu (21 Mayıs 2012), İstanbul, 2013, s. 1-18.
- Oğuzman, K./Seliçi, Ö./Oktay-Özdemir, S.:** Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler), İstanbul, 2015
- Oktay-Özdemir, S.:** Aile Hukukunda Eşitliğe Aykırı Hükümler (Eşitliğe Aykırı Hükümler), Prof. Dr. Zahit İMRE'ye Armağan, İstanbul, 2009, s. 289-305.
- Oktay-Özdemir, S.:** Anayasa Mahkemesinin Soyadı Kanunu m. 4'ü İptal Eden 8.12.2011 Tarih ve 119/165 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi (Sempozyum), Anayasa Mahkemesinin Medeni Hukuka İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi Sempozyumu (21 Mayıs 2012), İstanbul, 2013, s. 183-199.
- Oktay-Özdemir, S.:** Soyadı İle İlgili İsviçre Medeni Kanunu'nda 2013 Yılında Yürürlüğe Giren Değişiklikler İle Türk Hukukundaki Durumun Karşılaştırılması (Değişiklikler), Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı, Y. 2016, C. 22, S. 3, Prof. Dr. Cevdet YAVUZ'a Armağan, II. Cilt, s. 2017-2032.
- Oruç, M.:** Evli Kadının Münhasıran Bekârlık Soyadını Kullanabilmesi, TAAD (Türkiye Adalet Akademisi Dergisi), Y. 7, S. 27, Temmuz 2016, s. 451-465.

- Öcal Apaydın, B.**, Son Yargı Kararları Işığında Kadının Soyadı Meselesi Çözümüne Kavuşturulmuş Mudur?, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 2, Y. 2015, s. 425-457.
- Öden, M./Esen, S.**: Anayasa Mahkemesi ve Evli Kadının Soyadı, Prof. Dr. Erdal ONAR'a Armağan, C. II, Ankara, 2013, s. 817-836.
- Özdamar, D.**: CEDAW Sözleşmesi Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Dair Sözleşme ve Ek İhtiyari Protokol'ün İç Hukukumuzda, Özellikle Yeni Aile Hukukumuzda Etkisi (CEDAW), Ankara, 2009.
- Özdamar, D.**: Türk Hukukunda Özellikle Türk Medeni Kanunu Hükümleri Karşısında Kadının Hukuki Durumu, Ankara, 2002.
- Öztañ, B.**: Aile Hukuku, Ankara, 2015.
- Pekcanitez, H./Taş Korkmaz, H.**: PEKCANITEZ USUL Medeni Usul Hukuku, C. I, İstanbul, 2017.
- Sandoz, S.**: Le point sur le droit de la famille/Entwicklungen im Familienrecht, SJZ 91 (1995), s. 112-114. (STURM'dan naklen).
- Sturm, F.**: Künftiges Schweizer Namensrecht, Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul Cilt 32, Sayı 49 (2000), s. 25-45.
- Şirin, T.**: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne Ek 7. no.lu Protokol Hakkında Genel Bir Bilgilendirme, http://www.academia.edu/28122179/Avrupa_%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_S%C3%B6zle%C5%9Fmesi_7_nolu_Protokol
- Tumay, M./Altınel, G.**: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Gunes V.Turkey Kararının Türk Anayasa Hukuku Açısından Tahlili, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 33, 2015, s. 167-180.
- Von Sachsen Gessaphe, K., A., P.**: Münchener Kommentar zum BGB, Band 8, Familienrecht I, § § 1297-1588, 7. Auflage 2017, § 1355, N. 1-3. <https://beck-online.beck.de>
- Yılmaz, M.**: Evli Kadının Soyadı, TAAD (Türkiye Adalet Akademisi Dergisi), Y.3, S. 10, Temmuz 2012, s. 129-151.
- Yüksel, S., R.**: Türk Medeni Kanunu Bakımından Kadın - Erkek Eşitliği, GÜHFD, C. XVIII, Y. 2014, S. 2, s. 175-200.
- Zevkliler, A./Acabey, M. B./Gökyayla, K. E.**: Zevkliler Medeni Hukuk, Ankara, 1999.

KISALTMALAR

ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
Art	: Artikel
Aşa.	: Aşağıda
Aufl.	: Auflage
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
b.	: Bent
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch
Bkz.	: Bakınız
BVerfGE	: Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts
C.	: Cilt
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
E.	: Esas
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD	: Hukuk Dairesi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
K.	: Karar
Karş.	: Karşılaştırınız
m.	: Madde
MHB	: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
N.	: Numara
R.G.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBF	: Siyasal Bilgiler Fakültesi

T.	: Tarih
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TMK	: Türk Medeni Kanunu
vd.	: Ve devamı
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
Yuk.	: Yukarıda
ZGB	: Zivilgesetzbuch

